

**VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS KOMUNIKACIJOS INSTITUTAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS KATEDRA**

Janina Kuliėnė

MAGISTRO DARBAS

**NAKVYNĖS NAMŲ KLIENTŲ SOCIALINIŲ POREIKIŲ TENKINIMO
GALIMYBĖS**

**THE OPPORTUNITIES FOR SATISFYING THE SOCIAL NEEDS OF
CLIENTS OF KIP HOUSE**

darbo vadovė dr. Ieva Kuginytė-Arlauskienė

Vilnius

2008

TURINYS

ĮVADAS	4
DARBE NAUDOJAMOS SĄVOKOS	6
1. SOCIALINIAI VEIKSNIAI, LEMIANTYS NAKVYNĖS NAMŲ ATSIRADIMĄ. TEORINĖ APŽVALGA	8
1.1. Nedarbas ir užimtumas.....	12
1.2. Sveikatos priežiūra ir socialinė našlaitystė.....	14
1.3. Alkoholizmas, narkomanija ir nusikalstamumas.....	16
2. PASLAUGŲ, TENKINANT NAKVYNĖS NAMŲ KLIENTŲ SOCIALINIUS POREIKIUS, PLĖTROS SVARBA VILNIAUS MIESTO NAKVYNĖS NAMUOSE	22
2.1. Nakvynės namų veiklos būdai, tenkinant nakvynės namų klientų socialinius poreikius.....	24
2.2. Nakvynės namų ryšių su socialines paslaugas nakvynės namų klientams teikiančiomis organizacijomis apžvalga.....	28
2.3. Nakvynės namų veiklos strategijos kryptys, mažinant benamystę.....	31
3. NAKVYNĖS NAMŲ KLIENTŲ SOCIALINIŲ POREIKIŲ TENKINIMO GALIMYBIŲ VILNIAUS MIESTO NAKVYNĖS NAMUOSE TYRIMO REZULTATŲ APIBENDRINIMAS	34
3.1. Bendras tyrimo apibūdinimas.....	34
3.2. Pusiau struktūruoto interviu duomenų analizė.....	35
IŠVADOS	52
REKOMENDACIJOS	54
LITERATŪROS SĄRAŠAS	55
SUMMARY	59
PRIEDAI	61
1 priedas. Nakvynės namų klientams taikyto interviu klausimynas.....	62
2 priedas. Ligtumo alkoholinėmis psichozėmis dinamika Lietuvos Respublikoje 1998 – 2007 m. (100 000 gyv.).....	64

3 priedas. Nakvynės namų klientų dinamika pagal lytį 2001 – 2007 m. (procentais).....	65
4 priedas. Ligtumo narkomanijomis dinamika Lietuvos Respublikos 1998 – 2007 m. (100 000 gyv.).....	66

IVADAS

Pasikeitus ekonominėms ir juridinėms sąlygoms, atsirado benamių – žmonių, praradusių gyvenamąjį būstą. Butai prarandami dėl įvairių priežasčių: tapus aferistų aukomis, prasiskolinus, degradavus. Dalis šių žmonių tampa visiškais benamiais – neturi nuolatinio darbo, gyvenamosios vietos, valkatauja, elgetauja, nusikalsta. Jie nakvoja atsitiktinėse vietose: vasarą parkuose, apleistuose pastatuose, žiemą – šiluminėse trasose, stotyse. Tikslus tokių benamių skaičius nežinomas. Laikiniai jie gali prisiglausti nakvynės namuose. Poreikis apsigyventi nakvynės namuose yra žymiai didesnis nei laisvų vietų skaičius juose. Pastaraisiais metais Lietuvoje socialinių paslaugų sistema sparčiai plėtojama, savivaldybėse kuriamos įvairių tipų įstaigos, teikiamos naujų rūšių paslaugos. Išsiplėtus paslaugų sistemai, atsiranda naujų santykių tarp paslaugų teikėjų, ypač aktualūs tampa paslaugų valdymo, prioritetų nustatymo, paslaugų pirkimo ir pardavimo, taip pat mokėjimo už paslaugas klausimai. Vykdydama savo programines nuostatas, Vyriausybė socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties politika siekia, kad kiekvienam šalies gyventojui būtų sudarytos visaverčio gyvenimo sąlygos, atsižvelgiant į moterų ir vyrų padėties skirtumus. Dar didesnis dėmesys bus skiriamas socialinei atskirčiai įveikti, skurdui ir turtinei nelygybei mažinti, skatinti šeimos stabilumui. Išdėstytos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties politikos nuostatos padės įgyvendinti Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos (žr. prieiga per internetą: <http://www.urm.lt/index.php?1654391666>) prioritetą – skatinti užimtumą ir investicija į žmogiškąjį kapitalą. Socialinių paslaugų teikimo reformos tikslas – sudaryti teisingas, administracines, finansines sąlygas veiksmingiau planuoti, teikti ir organizuoti socialines paslaugas taip, kad būtų užtikrinti būtinieji asmens poreikiai ir pats asmuo skatinamas aktyviai pagelbėti pats sau.

Lietuvoje benamių problemoms skirtų mokslinių darbų turime nedaug (Vosyliūtė ir kt. 2004; Kriauzaitė 2004). Tai dažniausiai pavieniai straipsniai, kuriuose pateikiama empirinė tyrimų medžiaga, nusakanti benamių vertybes, jų asmenybės ypatumus, gyvenimo sąlygas. Tik viename kitame darbe iškeliami benamystės sąvokos apibrėžimo problema, pateikiami statistikos duomenys apie benamius (Kanopienė, Mikulionienė 2004; Kocai 2006).

Šiuo metu Lietuvoje benamystės problema labai aktuali. Benamystės problemai visuomenėje skiriama pernelyg mažai dėmesio, trūksta objektyvios ir patikimos informacijos. **Šio darbo objektas** – nakvynės namų klientų socialinių poreikių tenkinimo galimybės.

Darbo tikslas – išanalizuoti nakvynės namų klientų socialinių poreikių tenkinimo galimybes.

Darbo uždaviniai:

1. Pateikti socialinių veiksnių, lemiančių benamystę, teorinę išvalgą.
2. Apibūdinti Vilniaus miesto nakvynės namų teikiamų paslaugų plėtros svarbą nakvynės namų klientams.
3. Atlikti nakvynės namų klientų socialinių poreikių tenkinimo galimybių Vilniaus miesto nakvynės namuose tyrimų rezultatų analizę.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros ir įstatymų studijavimas, dokumentų analizė.
2. Pusiau struktūruotas interviu.

Darbo struktūra ir apimtis: darbą sudaro įvadas, trys dalys, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, priedai. Darbo apimtis – 66 puslapiai.

DARBE NAUDOJAMOS SAŲVOKOS

Benamis – asmuo, neturintis būsto (žr. prieiga per internetą: <http://sec.lt/pages/zodynas/index_.html >).

Skurdas yra daugiatis. Jis pasireiškia labai įvairiais pavidalais, t. y. ne vien lėšų stygiumi, bet ir negalėjimu dalyvauti visuomenės gyvenime. Tai ir nepakankamos pajamos, ir produktyvių išteklių, kuriais galima būti užsitikrinti pragyvenimą, stoka, ir menkas maitinimasis, bloga sveikata, socialinė diskriminacija, atskirtis ir nedarbas, neprieinamas išsilavinimas, benamystė ir pan. Būdinga ir tai, kad skurstantieji nedalyvauja priimant sprendimus socialiniame, kultūriniame, pilietiniame gyvenime (Lazutka, 2001, p. 103).

Marginalai (lot. marginalis – paraštinis (esantis paraštėje), pakraštyje socialiniame darbe - tai neįgalūs žmonės arba asmenys, praradę priklausomybę pastoviam socialiniam sluoksniui, esantys tarpinėje, „paribio“ padėtyje (Leliūgienė, 2003, p. 89).

Socializacija – žmogaus prisitaikymas prie visuomenės gyvenimo normų. Šiame procese žmogus įgyja statusą, gyvenimo poziciją ir daug vaidmenų. Kultūra ir jos pagrindiniai bruožai genetiškai nepaveldimi, o perduodami iš kartos į kartą socializacijos procese. Socializacijos esmė – individo sugebėjimas įsisavinti tam tikras žinias, normas, vertybes, leidžiančias jam tapti asmenybe, sugebančia funkcionuoti visuomenėje (Leliūgienė, 2003, p. 284).

Gyventojų užimtumas – vienas iš svarbiausių šalies socialinės ekonominės raidos rodiklių. Tai taip pat vienas iš pagrindinių žmogaus gyvenimo kokybės rodiklių. Užimtumas – ne tik žmonių pragyvenimo šaltinis, bet ir žmogaus gyvenimo prasmė, todėl netekti darbo neretai reiškia prarasti ir vieną, ir kitą (Čiužas, 2002, p. 167).

Sveikata – fizinis ir dvasinis individo ir visuomenės normalumas (Medicinos enciklopedija, 1991, p. 305).

Našlaitystė – tai socialinis reiškinys, paaiškinamas tuo, kad visuomenėje yra vaikų, kurių tėvai mirę, taip pat vaikų, likusių be tėvų globos dėl tėvystės teisių apribojimo ar atėmimo, kai tėvai pripažįstami neveiksniais, nežinia kur esančiais, taip pat tų vaikų, kurių tėvams neatimtos tėvystės teisės, bet jie iš tikrųjų nebesirūpina savo vaikais (Leliūgienė, 2003, p. 119).

Alkoholizmas – liga, kurią sukelia dažnas alkoholinių gėrimų vartojimas. Ji reiškiasi liguistu, sunkiai įveikiamu potraukiu alkoholiui. Didelės alkoholio dozės kenkia žmogaus sveikatai, ypač pažeidžia centrinę nervų sistemą, kepenis ir kasą (Medicinos enciklopedija, 1991, p. 38).

Poreikiai (angl. needs) – visuomenėje nusistovėjusio vartojimo lygio reikmė; į objektyvius poreikius atsižvelgiama planuojant bei vykdant socialinės apsaugos priemones (skiriama nuo subjektyvių poreikių arba norų bei faktiškai perkamų prekių apimtys, arba paklausos) (Guogis, 2000, p. 71).

Bendradarbiavimas yra dviejų ar daugiau pagalbinių bendras darbas pagal vieną veiklos planą. Dirbama komandos principu. Socialiniai darbuotojai, bendradarbiaudami su kitais profesionalais, turi suvokti kitos profesijos perspektyvas ir stengtis koordinuoti veiklą (Johnson L. C., 2001, p. 298).

1. SOCIALINIAI VEIKSNIAI, LEMIANTYS NAKVYNĖS NAMŲ KLIENTŲ ATSIRADIMĄ. TEORINĖ APŽVALGA

Šiame skyriuje bus aptariami socialiniai veiksniai, lemiantys nakvynės namų klientų atsiradimą. Norint nagrinėti nakvynės namų klientų atsiradimą, reikia apibrėžti benamio, benamystės sampratas.

Benamystė ir su ja susijęs valkatavimas bei elgetavimas (žr. prieiga per internetą: <http://images.katalogas.lt/maleidykla/Fil62/Fil_053_062.pdf >) yra žinomi visose šalyse nuo seniausių laikų. Tradicinėje visuomenėje benamiais žmonės dažniausiai tapdavo dėl fizinių negalių, našlystės, stichinių nelaimių, suirutės, turto nusavinimo, karų, epidemijų ir kitų panašaus pobūdžio sukrėtimų (Kocai, 2006, p. 53).

Elgetavimas – tai būseną žmogaus, negalinčio normaliai gyventi dėl materialinių ir piniginių išteklių, darbinės veiklos, turto stygiaus ir savo socialinį funkcionavimą dažniausiai palaikančio renkanti išmalda (Leliūgienė, 2002, p. 42).

Įvairių šalių praktikoje taikomi oficialieji benamystės apibrėžimai (žr. prieiga per internetą: <<http://www3.mruni.lt/padaliniai/leidyba/Socialinis%20darbas/soc5.doc> >) taip pat yra gana skirtingi (žr. 1 lentelė). Galima labai siaura benamystės samprata, kai benamiais vadinami tik tie asmenys, kurie nakvoja po atviru dangumi, tačiau, kaip žinome, asmenys, neturintys būsto, epizodiškai nakvoja ir „po stogu“, tam nepritaikytose vietose (laiptinėse, rūsiuose, kanalizacijos šuliniuose, šiluminėse trasose, pašiūrėse šalia sąvartyno ir pan.). Dalis benamių epizodiškai turi galimybę nakvoti netgi tam specialiai pritaikytose vietose – laikinuose nakvynės namuose. Benamiais taip pat laikomi ir tie asmenys, kurie gyvena įvairiose institucijose (pvz., vaikų globos įstaigose, ligoninėse, įkalinimo įstaigose ir kt.) arba glaudžiasi pas gimines arba draugus, tačiau bet kuriuo metu gali atsidurti gatvėje, nes nuosavo būsto neturi. Akivaizdu, kad Lietuvoje priimtas benamystės apibrėžimas yra minimalistinis: tikslinės grupės dydis sąmoningai susiaurintas, netgi tie benamiai, kurie surašymo metu turėjo galimybę naudotis nakvynės namų paslaugomis, nepateko į benamių kategoriją (žr. 1 lentelė) (Kanopienė, Mikulionienė, 2004, p. 53).

Benamystės apibrėžimai kai kuriose Europos šalyse

Šalis / institucija	Apibrėžimas
Danija. Socialinė apeliacinė taryba	Asmenys, turintys specifinių socialinių problemų, neturintys nuosavo būsto (arba negalintys jame gyventi) ir kuriems reikia vietos apsigyventi teikiant visokeriopą pagalbą.
Suomija Būsto rinkos tyrimai	<ul style="list-style-type: none"> • Asmenys, nakvojančios laiptinėse, gatvėje; • Gyvenantieji benamių nakvynės namuose, globos įstaigose, ligoninėse arba reabilitacijos įstaigose dėl to, kad neturi būsto; • Asmenys, kurie bus greitai paleisti iš įkalinimo įstaigų ir neturi kur apsigyventi; • Laikiniai apsigyvenę pas draugus arba gimines.
Vokietija Federalinis statistikos biuras (benamių tyrimai)	<ul style="list-style-type: none"> • Nuolatiniai benamiai; • Neturintieji buto/namo, laikiniai apsistojusieji institucinėse įstaigose; • Asmenys, kuriems gresia benamystė; • Asmenys, gyvenantys nepriimtinais sąlygomis; • Pabėgėliai ir prieglobsčio ieškotojai, gyvenantys laikinuose būstuose.
Švedija Nacionalinė sveikatos ir gerovės taryba	<ul style="list-style-type: none"> • Asmenys, neturintys jokio nuosavo arba nuomojamo būsto ir nuolat negyvenantys kieno nors namuose, turintys laikinas gyvenamąsias vietas arba nakvojančios tam netinkamose vietose; • Gyvenantys instituciniuose namuose priskiriami benamiams, jeigu jiems per tris mėnesius reikia šias įstaigas palikti ir jie neturi kur apsigyventi.
Lietuva Gyventojų ir būstų surašymas (2001)	<ul style="list-style-type: none"> • Benamiai – asmenys, neturintys nuolatinės gyvenamosios vietos ir lėšų bent minimaliam būstui išsinuomoti arba nusipirkti. <p>(Asmenys, neturintys nuolatinės gyvenamosios vietos arba laikinai negalintys ja naudotis ir laikinai gyvenantys instituciniuose namuose, priskiriami gyvenančiųjų institucijų namuose kategorijai.)</p>

Šaltinis: European Observatory on Homelessness; Surašymo darbuotojo vadovėlis. – Vilnius, Statistikos departamentas, 2001, p. 43.

Analizuojant benamystės sąvokas, galima pastebėti, kad benamiais tampama netekus būsto, praradus sveikatą, tapus bedarbiu, konfliktuojant su artimaisiais. Benamystės kriterijai įvairiose šalyse skiriasi, egzistuoja paslėptoji benamystė.

Skurdo lygis – asmens, šeimos pajamų lygis, užtikrinantis minimalų gyvenimiškų poreikių tenkinimą (Kozlovas, 2004, p. 68).

S. Zaicevas (2007, p. 55 - 58) teigia, kad potencialiai skurdas gali būti susidūrimo su bet kuriuo iš socialinių pavojų (rizika): senatve, invalidumu, našlyste, liga, motinyste, nedarbu. Su socialiniais pavojais kovojama organizuojant specialias socialinės apsaugos schemas. Tinkamai organizuotos socialinės apsaugos schemas paprastai padeda išvengti skurdo daugumai socialinių pavojų aukų, todėl skurdas yra susijęs su visa socialinės apsaugos sistema. Lietuvoje socialinė apsauga susijusi su socialiniu draudimu. 1999 m. prezidento dekretu buvo suformuotas Nacionalinis skurdo mažinimo strategijos rengimo komitetas, kuris siejo valstybės institucijų bei nevyriausybinių organizacijų atstovų pozicijas. 2000 m. parengta skurdo mažinimo strategija, kurioje pateiktos skurdo paplitimo sritys, suformuluoti skurdo mažinimo tikslai, nurodytos pagrindinės skurdo mažinimo priemonės. Skurdo mažinimo priemonių programoje numatytos keturios strateginės veiklos kryptys:

- didinti gyventojų užimtumą;
- garantuoti palankią skurdui mažinti ūkio plėtrą;
- plėtoti socialines paslaugas;
- tobulinti pajamų garantijas.

Lietuvių tyrinėtojai (Zaleskienė, 1998; Šaulauskas, 2000) socialinę atskirtį skatinančius veiksnius klasifikuoja taip:

- politiniai ir teisiniai veiksniai: fundamentalių polinkių, socialinių ekonominių teisių ribojimas įmanomas dėl nepakankamai demokratiškos politinės sanklodos ir (neveiksnius) liberalios demokratijos;
- socialiniai ekonominiai veiksniai: mažos pajamos, paslėptasis ir dalinis nedarbas, didelis socialinio mobilumo mastas;
- kultūriniai psichologiniai veiksniai: stigmatizavimas, bejėgiškumas, menkinimas ir ignoravimas įmanomi dėl diskriminacinių nuostatų ir (neveiksnius) kultūros politikos (Mikulionienė, 2005, p. 28).

A. Vosyliūtė (2002, p. 39) teigia, kad pakraštinių jų padėtis visuomenėje, buvimas skurdžiausiųjų sluoksnyje sukelia socialinėje vargo, nevilties, bėdos, o kartais gailėsčio jauseną. Neturtėliai dažniau linkę nusikalsti, bendruomenėje jie netenka prestižo (prasčiau vertinami ir gerbiami, su jais nenorima bendrauti). Šalia marginalų, ir kiti visuomenės nariai

jaučiasi nelaimingi, nesaugūs, sumažėja jų pasitikėjimas savimi ir pasauliu. Kita vertus, vargšų buvimas, neturto vaizdiniai socialinėje erdvėje gali sureikšminti kitų individų vertę, suaktyvinti jų savivoką (susitapatinimus ir savęs vertinimus), priversti apmąstyti savo socialinius vaidmenis ir būklę, gyvenimo būdų kontrastingumą. Kai kurių tipų marginalams (benamiams, bedarbiams) visuomenė klijuoja tam tikras etiketes (niekinančias individus), kuriomis gali remtis ir socialinės kontrolės institucijos. Marginalai dažnai pažymimi stigma, nurodančia tuos neigiamus bruožus, kurie atskiria juos nuo kitų asmenų. Stigma gali sukurti tokį tapatumą, kuris gali priversti žmogų priimti nukrypimą kaip gyvenimo būdą. Tai reiškia, kad jis gali save nuvertinti, baimintis būti atstumtas, imtis gynybos, kuri sukelia įtampą bendraujant ir izoliaciją.

Anot A. V. Matulionio, V. Kasparavičienės, E. Kocai (2005, p. 109) marginalinių grupių atsiradimą ir plitimą lemia visuomenės perėjimas iš vienos socialinės ekonominės sistemos į kitą, gyvenimo standartų blogėjimas, tradicijų normų ir vertybių devalvacija ir kt. Benamių, elgetų, skurdžių buvo ir yra visose pasaulio valstybėse, tačiau kuo skurdesnė šalis ir žemesnis istoriškai susiklostęs gyvenimo lygis, tuo jų daugiau. Lietuvoje, kaip ir kitose pokomunistinėse valstybėse, perėjimas prie rinkos ekonomikos vis dar vyksta, ir tai lemia didelę gyventojų diferenciaciją. Akivaizdi šio proceso pasekmė – marginalinių grupių plitimas.

R. Žukauskienė (2006, p. 76) teigia, kad nuo mažens žmogus stebi savo aplinką ir socializacijos procese išmoksta, sužino, kas yra priimtina, o kas – ne. Socializacija apima elgesio būdų, papročių, nuostatų, priimtinių toje kultūroje, perėmimą. Socializacija iš esmės yra asmens tapsmas būtybe, gebančia būti su kitais ir taip pajusti savąjį žmogiškąjį „aš“ (Berger, Luckmann, 1966). Socializacijos procese individas išvysto sugebėjimus tinkamai funkcionuoti tam tikroje visuomenėje.

J. Kairys (2001, p. 34) mano, kad socializacija – tai žmogaus vystymasis per visą jo gyvenimą, sąveikaujant su aplinka, įsisavinant socialines normas, vertybes, save tobulinant ir realizuojant toje visuomenėje, kuriai individas priklauso.

Pasak G. Kvieskienės (2005, p. 27), pozityvioji socializacija suprantama kaip pozityvių veiksmų politika (pozityviosios socializacijos scenarijus), kuria remdamiesi tam tikri asmenys ar jų grupės koreguoja socializacijos subjektų elgseną, siekdami įtvirtinti kultūros pozityviuosius komponentus ir sudaryti užkardą visuomenei nepriimtinių šios kultūros elementų pasekmėms.

O. I. Zotova, I. K. Kriaževa (1979, p. 220) teigia, kad dažnai socializacija siejama tikrai su bendru žmogaus vystymusi, tapimu asmenybe, tačiau nuolat besikeičiantis gyvenimas iš

žmogaus reikalauja nuolatinio savo elgesio pozicijų įvertinimo, saviraiškos atitikimo prie besikeičiančių sąlygų.

Apibendrinant galima teigti, kad asmenys socialiai atskirti gali tapti dėl skurdo, nesaugios šeimos aplinkos, fizinės ir psichinės sveikatos. Individo socializacija vyksta jam patekus į įvairias aplinkybes. Nuo to, kaip galės žmogus įveikti krizes, priklauso jo ateitis. Lietuvos socialinės politikos pagrindinis uždavinys – sumažinti skurdo paplitimą ir palengvinti jo našta.

1.1. Nedarbas ir užimtumas

Anot B. Gruževskio (1996, p. 337 – 345), Lietuvoje vykstančios socialinės ekonominės transformacijos procesai sukėlė arba išryškino nemaža nepageidautinų reiškinių. Vienas iš jų yra nedarbas. Nedarbo pasekmės pasireiškia visose visuomenės gyvenimo srityse. Tai gyventojų reprodukcijos procesai, ir gynybos pasikeitimas, ir visuomeninio vartojimo transformacija, ir darbo apmokėjimo, darbo sąlygų bei kitų darbo santykių pasikeitimas ir t. t. Neigiamos nedarbo pasekmės jaučiamos ir visuomenės mikroygyje, t. y. šeimos ir atskiro individo lygiu. Nedarbas neigiamai atsiliepiama ir pavienio asmens gyvenimui. Praradęs darbą, žmogus dažnai patiria psichologinę krizę, sumažėja jo pajamos, susiaurėja bendravimo aplinka, keičiasi nusistovėjusio gyvenimo tvarka, visa tai gali atsiliiepti ir sveikatai. Didžiausią grėsmę ūkio funkcionavimui ir kiekvienam žmogui turi ilgalaikis nedarbas. Ilgalaikis nedarbas turi didelį poveikį šeimos biudžetui. Ilgėjant nedarbui, kinta pragyvenimo lygis, prarandama kvalifikacija ir darbo įgūdžiai. Nutrūkus profesinei veiklai, staiga pasikeičia žmogaus socialinė aplinka, jis netenka įprastinių bendravimo galimybių, nutrūksta reikšmingi jam socialiniai ryšiai. Žmonės patiria stiprius neigiamus emocinius sukrėtimus, pasireiškia psichologinė izoliacija, bendravimo sutrikimai. Visa tai yra psichologiniai skurdo požymiai. Taigi ne apskritai nedarbas, bet ilgalaikis nedarbas yra viena iš pagrindinių skurdo priežasčių. Labiausiai ilgalaikis nedarbas gresia neturinčiam darbo stažo jaunimui, priešpensinio amžiaus žmonėms, invalidams, asmenims, išėjusiems iš įkalinimo vietų, vienišoms motinoms su nepilnamečiais vaikais. Antra vertus, didelę dalį ilgalaikių bedarbių sudaro asmenys, turintys žalingų įpročių – pirmiausia, tai alkoholio vartojimas. Šitos grupės žmonės dažniausiai negauna bedarbio pašalpos, darbdaviai nepasiūlo jiems jokie darbo, jie negali ir nenori dalyvauti darbo biržos organizuojamuose perkvalifikavimo kursuose.

Ilgalaikė bedarbystė – viena skaudžiausių problemų ES šalyse, tarp jų ir Lietuvoje. Ilgalaikiu bedarbiu vadinamas asmuo, kuris neturi darbo ilgiau nei 12 mėnesių. Kai

ekonomikos augimo tempai nedidėja, nekuriamos naujos darbo vietos, didėja nedarbas. Jei procesas trunka ilgesnį laiko tarpą – daugėja ilgai darbo negalinčių rasti žmonių. Kadangi darbo biržoje registruotiems bedarbiams pašalpos Lietuvoje mokamos ne ilgiau kaip šešis mėnesius per metus, daugelis jų darbo biržose registruojasi tik metus. Tik apie 12% visų registruotų bedarbių darbo biržų įskaitoje būna vienerius metus ir ilgiau. Tai ilgalaikiai bedarbiai. Tyrimų duomenimis, beveik pusė visų bedarbių yra ilgalaikiai (Motiekaitienė, 2001, p. 94).

R. Žukauskienė (2006, p. 287) teigia, kad nedarbas dažnai yra asocialaus elgesio padarinys, kita vertus, galima daryti prielaidą, kad asocialus elgesys ir nedarbas yra to paties konstrukto dalis, t. y. tų pačių rizikos veiksnių ir asocialaus gyvenimo stiliaus padarinys. Darbo rinkai vis labiau reikia kvalifikuotų darbuotojų nei anksčiau, o kvalifikacijos nereikalaujančių nėra daug. Asocialūs asmenys elgiasi taip, kad greitai už savo elgesį iš darbo yra atleidžiami. Tai susiję ir su pernelyg dideliu alkoholio vartojimu, ir su sulaikymu, įkalinimu už padarytus nusikaltimus. Taigi nedarbas skatina kriminalinės veiklos stiprėjimą, tačiau labiausiai paliečia tuos individus, kurie yra rizikos grupėje, ir dėl kitų veiksnių, tokių kaip ankstesnis elgesys, socialinis ekonominis šeimos statusas, psichosocialiniai aplinkos ypatumai, taip pat tuos individus, kurie yra lengviau pažeidžiami.

Anot M. Išoraitės (2007, p. 222), pastaraisiais metais augo Lietuvos ekonomika. todėl susidarė palankios prielaidos didėti užimtumui. 2002 m. pabaigoje pasiekta esminių pokyčių darbo rinkoje – sustabdytas nedarbo augimas, sumažėjo registruotas nedarbas. Europos Sąjungos statistikos agentūros „Eurostat“ duomenimis, per ketverius metus vidutinis metinis nedarbo lygis Lietuvoje sumažėjo 4,7 punkto (nuo 16,1% 2001 m. 11,4% 2004 m.), t. y. mažėjo sparčiau negu vidutiniškai ES ir kaimyninėse šalyse. Lietuvos darbo biržos duomenimis, teritorinėse darbo biržose registruotų bedarbių vidutinis metinis skaičius 2004 m. buvo 62,4 tūkst. arba 30% mažesnis negu 2000 m. Lietuva aktyviai įsijungė į Europos Sąjungą vykdomas programas socialinės politikos koordinavimo, pensijų reformos, užimtumo strategijos rengimo ir kitais klausimais. Nuo 2004-05-01 šiuose procesuose Lietuva dalyvauja kaip lygiateisė narė su kitomis senosiomis ir naujosiomis ES valstybėmis. Bendradarbiaujant su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis bei įgyvendinant įvairias užimtumo ir socialinės politikos priemones, taip pat pasinaudojant struktūrinių fondų lėšomis, plėtojama ir vystoma socialinė politika, artinant ją prie Europos Sąjungos valstybėms narėms įprastų socialinės apsaugos standartų.

Priemonės 2.3 „Socialinės atskirties prevencija ir socialinė integracija“ tikslas – mažinti socialinę atskirtį, vykdyti jos prevenciją ir užtikrinti lygias galimybes darbo rinkoje. Siekiant

garantuoti visiems prieinamą darbo rinką, atsižvelgiama į specifinius socialinės rizikos grupėms priklausančių asmenų poreikius ir taikomos papildomos priemonės, kurios padėtų įgyti reikiamų gebėjimų bei integruotis į darbo rinką (Socialinis pranešimas 2005 – 2006, p. 34).

Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės atliktų gyventojų užimtumo tyrimų duomenimis, 2005 metais Lietuvoje dirbo 1474 tūkst. gyventojų, arba 38 tūkst. daugiau nei prieš metus. Auganti Lietuvos ekonomika teigiamai veikė užimtumą. Didėjant užimtų gyventojų skaičiui, augo gyventojų užimtumo lygis (Socialinis pranešimas 2005 – 2006, p. 17).

Apibendrinant galima teigti, kad tik dirbdamas žmogus tampa visuomenės piliečiu. Ilgalaikis nedarbas yra susijęs su neigiamomis socialinėmis pasekmėmis: smunka gyvenimo lygis, didėja skurdas, išauga nusikalstamumas, išplinta girtavimas. Valstybė turėtų rūpintis gyventojų užimtumu, t. y. gyventojų užimtumo politika.

1.2. Sveikatos priežiūra ir socialinė našlaitystė

Sveikatos priežiūra ir benamystė tiesiogiai susijusi su prasta gatvėje gyvenančių žmonių sveikata (žr. prieiga per internetą: < <http://www.sociumas.lt/Lit/nr14/benamiai.asp> >). Benamiai labiau linkę į chroniškus sveikatos sutrikimus. Kai žmogus gyvena gatvėje, ypač sunku išgydyti ir kontroliuoti nuolatinio gydymo reikalaujančias ligas: tuberkuliozę, diabetą, žalingus įpročius, psichikos sutrikimus. Be to, benamiai daug dažniau kenčia nuo įvairių traumų. Atskira problema – AIDS ar ŽIV sergantys benamiai. Žmonės, susirgę šiomis ligomis, dėl diskriminacijos ar ilgesnio gydymosi įstaigose praleisto laiko gali prarasti savo darbo vietas, taip pat gydymo išlaidoms išleisti visas santaupas. Dėl to jie tampa benamiai. ŽIV sergantys benamiai yra silpnesni už kitus, todėl dažniau serga įvairiomis ligomis, o būdami benamiai jie daug sunkiau gauna reikiamą sveikatos priežiūrą ir gydymą. Dėl sveikatos priežiūros neprieinamumo žemas pajamas turintiems žmonėms rimta liga ar trauma gali lemti benamystę, pradedant darbo praradimu, santaupų išnaudojimu gydymuisi ir baigiant iškeldinimu. Benamių daugėja ir dėl smurto namuose. Mušamos moterys, ypač skurdžiai gyvenančiose šeimose, dažnai priverstos rinktis – gyventi taip ar išeiti į gatvę, nes tokia moteris, palikusi namus, paprastai neturi, kur eiti. Atitinkamos institucijos suteikia prieglobstį tokioms moterims ir vaikams, bet jos negali aprūpinti pastogę visų, todėl dalis tokių žmonių neišvengiamai tampa benamiais. Psichiniai sutrikimai, kurie neleidžia žmonėms patenkinti pagrindinių kasdieninio gyvenimo poreikių, tokių kaip rūpinimasis savimi, namų tvarkymas ir

tarpasmeniniai santykiai, – dar viena benamystės priežastis. Benamiai, turintys psichinių sutrikimų, išlieka benamiais ilgiau ir turi mažiau ryšių su šeima bei draugais, jiems sunkiau įsidarbinti, jų prastesnė fizinė sveikata, jie dažniau susiduria su teisine sistema (Čepulkauskaitė, 2000, p. 2).

A. Kriščiūnas (2002, p. 89) teigia, kad sergančiųjų neuroze, psichopatija, įgimta silpnaprotyste, alkoholizmu ir narkomanija kol kas daugėja, sergančiųjų šizofrenija skaičius gana stabilus, o sergančiųjų epilepsija – mažėja. Psichinė žmonių sveikata turi rūpintis visi, kam rūpi žmonių gerovė. Nesuvokiančiam savo ligos žmogui nepaprastai reikalinga aplinkinių pagalba. Sergantieji psichikos ligomis paprastai blogai toleruoja alkoholį. Svaigalai skatina vagystes, chuliganizmą.

Pablogėjus šalyje ekonominei padėčiai, plintant bedarbystei, alkoholizmui daugėja šeimų, kurios vaikų auklėjime neatlieka socialinės funkcijos. Socialinė našlaitystė, kaip reiškiny, tampa labai opi. Vaikai, priskirtini socialiniams našlaičiams, turi gyvus tėvus. Skurdas, nedarbas ir kiti nepritekliai gimdo alkoholizmą, narkomaniją. Ypač šiuo požiūriu lengvai pažeidžiamos moterys, nes jos jautriau į viską reaguoja. Neviltis dėl neužtikrinto rytojaus veda prie depresijos, pykčio. Daugėja skyrybų (Leliūgienė, 1997, p. 181).

Daugiausiai vaikų turi asocialios šeimos. Tokių šeimų ir jose augančių vaikų skaičius sparčiai didėja. Kuriasi antros ir trečios kartos asocialios alkoholikų ir narkomanų šeimos. Dauguma jų gyvena didžiuosiuose miestuose, bet jų skaičius auga ir kaimuose. Degradavę tėvai nesirūpina vaikų lavinimu, verčia juos uždarbiauti. Tokie vaikai dažniausiai papildo psichiškai ir fiziškai nevisaverčių asmenų gretas. Tik nedaugeliui pavyksta atsilaikyti prieš asmenybę žlugdančią aplinką ir išsiveržti iš jos. Našlaičių, beglobių ir asocialių šeimų vaikų padėtį prižiūri Vaikų teisių apsaugos tarnyba, kurios nuostatai buvo patvirtinti 1994 m. gegužės 13 d.

Didelį rūpestį valstybei kelia augantis našlaičių, beglobių ir vaikataujančių vaikų skaičius. Didžioji našlaičių ir beglobių dalis gyvena valstybiniuose kūdikių ir vaikų namuose. Šeimai, greta darbo ir uždarbio, ne mažiau svarbus gyvenamasis būstas (Lietuvos socialinė transformacija: 1990 – 1997, 1999, p.137 – 144).

Viena pagrindinių įrašymo į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą priežasčių yra tėvų girtavimas ir nepriežiūra. Remiantis savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų pateiktais duomenimis, 2005 m. kaimuose gyveno 2/3 (6304 iš 9943) visų į įskaitą dėl girtavimo įrašytų socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus. Daugeliui iš šių šeimų vaikų vėliau daugeliui buvo teikiama globa (dažniausia laikinoji). Statistikos departamento duomenimis, 2005 m. Lietuvoje gyveno 746,3 tūkst. vaikų (arba 21,8 proc. visų šalies

gyventojų) nuo 0 iki 18 m. Iš jų 2005 metais globojami buvo 13,3 tūkst. (arba 1,8 proc.) vaikų (Socialinis pranešimas 2005 – 2006, p. 88 – 90).

Lietuvos Respublikos Seimas 2002 m. lapkričio 12 d. priėmė naują Lietuvos Respublikos valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymą. Būsto nuomai sudaromi šie sąrašai: jaunų šeimų, našlaičių ir likusių be tėvų globos asmenų, neįgalių asmenų (šeimų), bendrasis, socialinio būsto nuomininkai. Teise į valstybės paramą, apsirūpinant gyvenamosiomis patalpomis, naudojasi ir nakvynės namų gyventojai. Visi, norintys gauti socialinius butus, registruojasi savivaldybėse.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, valstybė vis didesnę dėmesį pradėjo skirti visuomenės sveikatai stiprinti. Svarbiausiu valstybės uždaviniu tapo koordinuoti sveikos gyvensenos ir elgsenos plėtrą, sudaryti galimybę visiems visuomenės sluoksniams aktyviai dalyvauti sveikos gyvensenos plėtros procese ir naudotis visuomenės pasiektais rezultatais. Norėdamos tai pasiekti, valstybės institucijos ir nevyriausybinės visuomeninės organizacijos (NVO) turi imtis įvairių teisinių, ekonominių ir organizacinių priemonių. Valstybė, siekdama užtikrinti valstybės politikos stabilumą ir prieinamumą, plėtojant sveiką gyvenseną ir elgseną, šias nuostatas įtraukė į nacionalinės visuomenės sveikatos priežiūros strategiją, planus, taip pat į regionų ir savivaldybių plėtros strategijas ir kitus šios srities teisės aktus (Išoraitė, 2007, p. 250).

Analizuojant benamystės veiksnius, galima teigti, kad benamiai labiau linkę į chroniškus sveikatos sutrikimus, pasižymi psichiniu nestabilumu, rizikuoja susirgti lėtiniu alkoholizmu.

Valstybė rūpinasi materialinio vaikų našlaičių ir likusių be globos aprūpinimo, visapusiško ir harmoningo vystymosi sąlygų kūrimu. Valstybė našlaičiams numato papildomų lengvatų ir pašalpas.

1.3. Alkoholizmas, narkomanija ir nusikalstamumas

I. Leliūgienė (2003, p. 132) teigia, kad alkoholizmas – klatinga, lėtinė, progresuojanti ir mirtina liga, pasireiškianti asmens fizine ir psichologine priklausomybe nuo alkoholio. Lėtinė liga reiškia, kad alkoholinė priklausomybė nepraeina. Nuo jos negalima išgyti, alkoholizmo procesą galima tik sustabdyti. Ligos eiga progresuojanti. Netgi po ilgų blaivybės metų alkoholikui pradėjus gerti būseną dar pablogėja, jis geria dar daugiau ir jo gėrimas sukelia rimtesnes pasekmes. Ir galiausiai alkoholizmas yra mirtina liga, nes ilgai organizmas nepajėgia susidoroti su gaunamu alkoholio kiekiu ir neįstengia jo suskaidyti.

Alkoholizmo problema (žr. prieiga per internetą: < <http://www3.mruni.lt/lt/soc.htm>>) yra viena aktualiausių socialinių problemų Lietuvoje. Remiantis literatūroje pateikiamais duomenimis, maždaug 90 proc. suaugusiųjų vartoja alkoholį. Vien 2004 metais pirmą kartą dėl alkoholizmo sukeltos alkoholinės psichozės kreipėsi 927 asmenys, dėl lėtinio alkoholizmo kreipėsi 1281 asmuo ir 424 asmenys kreipėsi dėl priklausomybės nuo narkotinių arba psichotropinių medžiagų. Ši problema pasižymi tuo, kad priklausomas asmuo kenkia ne tik sau, bet žeidžia ir aplinkinius (Ivanauskienė, Varžinskienė, 2006, p. 94 — 95).

A. Vosyliūtė (2005, p. 38) teigia, kad alkoholio vartojimas – vienas svarbiausių požymių, atskiriančių vargetas ir bastūnus nuo kitų sluoksnių. Alkoholio vartojimas būdingiau miestiečiams: kas trečias benamis geria dažnai, dažniausiai nekokybiškus gėrimus (žr. prieiga per internetą: <<http://www3.mruni.lt/lt/soc.htm>>). Benamiai aiškino, kad blogiausiomis gyvenimo sąlygomis (ypač šaltu laiku, kai nakvynė nekomfortiška) išgerti būtina, kitaip jie sušaltų, neištvertų. Be to, tai tampa ir vargetų bendravimo, susitikimų sudėtine dalimi.

Anot A. Kriščiūno (2002, p. 89), psichiatrai pastebėjo tai, kad alkoholikais pirmiausia tampa psychopatai, silpnapročiai, tie, kurių sutrikusi dvasinė pusiausvyra, kurie patyrė galvos traumą. Jie greičiau pasigeria ir greičiau nusigeria. Pastebėta, kad jauni žmonės, ypač moterys, greičiau suserga lėtiniu alkoholizmu ir juos sunkiau išgydyti. Moterys pradeda elgtis amoraliai, nustoja rūpintis šeima, nenori gydytis. Nuo lėtinio alkoholizmo nesame saugūs nė vienas, jei nuolat geriame svaigalus, todėl su girtavimu kovojama nuo seno, tik ne visada sėkmingai.

Valstybinio psichikos sveikatos centro duomenimis nuo 1998 iki 2007 metų sveikatos priežiūros įstaigose buvo užregistruota susirgusių alkoholinėmis psichozėmis nuo 55,8 iki 111,0 asmenų, tenkantį 100 tūkstančių gyventojų. Naujausi statistikos duomenys (valstybinio psichikos sveikatos centras) apie susirgimą alkoholinėmis psichozėmis matomi 2 priede (žr. prieiga per internetą: < http://www.vpsc.lt/pl_statistika.htm>). Žalingo alkoholio poveikio sveikatai pasekmės – širdies ir kraujagyslių sistemos ligos, skrandžio ir žarnyno sistemos sutrikimas, kepenų ligos, lytinės funkcijos sutrikimas, smegenų pažeidimas ir pan. Priklausomybė – chroniška, pasikartojanti liga, reikalaujanti specializuoto gydymo. Dauguma tokių asmenų yra izoliuoti nuo visuomenės. Pagalbą, paramą ir supratimą šie žmonės dažnai randa savitarpio pagalbos grupėse. Dauguma savitarpio pagalbos grupių, padedančių atsikratyti priklausomybių, taiko AA 12 žingsnių programą. 12 žingsnių programa – tai dvasinio augimo programa. Pirmiausia čia būtinas noras keisti ne tik savo elgesį, bet ir požiūrį. 2007 m. nakvynės namų veiklos ataskaitos duomenimis, savitarpio pagalba pasinaudojo 10 asmenų. Kaip rodo patirtis, ne visiems asmenims padeda AA ar AN.

J. F. Nissenas (1997, p. 47) teigia, kad moterys vadinamos nematomomis alkoholikėmis. Jų niekas nematydavo ir apie jas niekas negirdėdavo – jų susirgimo niekas nei diagnozavo, nei gydydavo. Niekam nerūpėjo, kad gali būti moterų alkoholizmas, nes buvo savaime suprantama, jog ši liga ištinka tik vyrus. Iki aštunto dešimtmečio moterys į bendrą vaizdą nepatekdavo. Moterų alkoholinės problemos pasidarė akivaizdesnės. Padidėjo skaičius moterų, lankančių Anoniminių alkoholikų draugiją. Vis daugiau moterų dėl alkoholinių problemų pradėjo kreiptis pagalbos, tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad moterys susiduria su ypatingais sunkumais. Ieškoti pagalbos joms vis dar sunkiau nei vyrams. Moterims alkoholizmas greičiau išsivysto, nes jų gležnesnė fizinė sandara: jų organai mažesni, dėl riebalų ir vandens santykio jų organizme susilaiko mažiau vandens, kuris atskiestų alkoholį. Jų organizme nėra tokio fermento, kurį turi vyrai ir kuris jų skrandyje sugeria dvidešimt nuošimčių toksinių alkoholio elementų. Vyro fizinės ir psichologinės jėgos išsenka maždaug per dvidešimt, dvidešimt penkerius metus, o moters – trigubai greičiau.

Vilniaus miesto nakvynės namų dokumentų analizė rodo klientų lyties tendenciją nuo 2001 iki 2007 metų (žr. 3 priedą).

Remiantis Vilniaus miesto nakvynės namų metinėmis veiklos ataskaitomis, nuo 2001 iki 2007 metų benamių moterų padaugėjo 13,7 proc. Bendras gyventojų skaičius nakvynės namuose nuo 2006 metų ėmė mažėti, nes 2004 metų pabaigoje buvo pastatyti 170 vietų nakvynės namai Vilkpėdės g. 12.

A. Kriščiūnas (2002, p. 91) teigia, kad geriausias gydymas yra profilaktika. Tai pirmiausia pasakytina apie alkoholizmą. Štai kodėl būtina geriau susipažinti su šios ligos padariniais, kol dar ne per vėlu. Įsidėmėtina, kad ligoniui kenkia pamokslavimas, nuolatinis jo ydų priminimas, o padeda nuoširdus, draugiškas patarimas blaivumo akimirka. Tik jis gali pasiekti alkoholiko širdį ir protą, sužadinti norą gydytis. Prievarta – prastas gydytojas. Nekilnu ir negarbinga leisti artimam žmogui palengva žudyti. Atsikratęs pražūtingo įpročio, jis vėl galėtų tapti visaverčiu žmogumi. Nuo girtavimo ir alkoholizmo pirmiausia reikia apsaugoti jaunimą, ypač - merginas. Pastebėta, kad alkoholizmas „jaunėja“ ir „moteriškėja“. O juk nuo būsimosios motinos sveikatos priklauso ateities kartų sveikata.

L. Bulotaitė (2004, p. 42) teigia, kad narkomanija – tai dėl ilgesnio ar trumpesnio narkotinių medžiagų vartojimo kylanti liga, kuriai būdinga didėjanti narkotiko tolerancija, psichologinė ir fizinė priklausomybė nuo jo, besivystantys saviti psichikos pakitimai. Valstybinio psichikos sveikatos duomenimis, kiekvienais metais užregistruojama vis daugiau narkomanija sergančių asmenų, tačiau nereikia pamiršti, kad užregistruojami tik tie asmenys, kurie kreipėsi dėl gydymo ar buvo išaiškinti kitomis aplinkybėmis. Be to, narkomanų

skaičiaus didėjimas rodo ne vien narkomanijos plitimo spartėjimą. Narkomanų skaičiaus didėjimą lemia ir medicinos pagalbos prieinamumo gerėjimas, paslaugų kokybės gerėjimas, žalos mažinimo programų įdiegimas ir pan.

Valstybinio psichikos sveikatos centro duomenimis (žr. prieiga per internetą:

< http://www.vpsc.lt/pl_statistika.htm>) matoma 1998 – 2007 metų ligotumo narkomanijomis dinamika (žr. 4 priedą). Per dešimtmetį sveikatos priežiūros įstaigose buvo užregistruota nuo 77,5 iki 169,3 asmenų, tenkantį 100 tūkstančių gyventojų, priklausomų nuo narkotikų. Narkotikų vartojimo pasekmės – tiek socialinės, tiek psichologinės, tiek medicininės. Pasekmės sveikatai – tai ne vien nervų ar psichikos sutrikimai, bet AIDS (ŽIV), hepatitų pavojai. Narkotikų vartojimas dažnai siejamas ir su socialiniu atstūmimu. Socialiai atstumtais laikomi tie asmenys, kurie negali išitraukti iš ekonominį, socialinį ir visuomeninį gyvenimą, kai jų pajamos yra nepakankamos.

Pasak R. Žukauskienės (2006, p. 302 — 303) narkotikų vartojimas turi ir socialinių padarinių. Vartojant narkotikus, ypač jei tai daroma nuolat, smarkiai pakinta socialiniai ryšiai: pašlyja ir net visiškai nutrūksta santykiai šeimoje, darbe, mokykloje. Atsiranda pseudokolektyvizmo atmosfera tarp „draugų“, kartu vartojančių narkotikus. Be to, narkotikų vartojimas sietinas su nusikalstamumu. Narkotikų vartojimas dažnai būna susijęs su asocialiu ir kriminaliniu elgesiu. Alkoholio kaip nusikalstamo elgesio rizikos veiksnio vaidmuo skiriasi nuo narkotikų vienu svarbiu aspektu. Alkoholio vartojimas dažnai susijęs su smurtiniais nusikaltimais. Vartojant alkoholį, kai kurios elgesio apraiškos tiek pat priklauso nuo alkoholikų netvarkingumo, agresyvaus gyvenimo būdo, kiek ir nuo alkoholio daromo poveikio. Veikiant alkoholiui, draudimų ir savikontrolės išnykimas siejamas su daugybe teisėtvarkos pažeidimų, nusikaltimų ir greičio viršijimu. Visuomenės mastu alkoholis yra svarbesnis asocialaus elgesio rizikos veiksnys nei kitos narkotinės medžiagos jau vien dėlto, kad jis dažniau, plačiau ir nesaikingiau vartojamas.

Pasak O. Kuorienės (2002, p. 103), mūsų visuomenėje vis dar vyrauja požiūris, kad narkomanai ar kitokią priklausomybę turintys žmonės yra nenormalūs. Tai esą padugnės, nevisaverčiai, verti pasmerkimo ir bausmės. Ši nuostata keičiasi labai lėtai. 1950 m. JAV Medicinos asociacija pripažino, kad priklausomybė nuo cheminių medžiagų yra neaiškios kilmės liga, kuri žaloja žmogų fiziškai, emociškai ir dvasiškai. Jei šeimoje yra narkomanas ar alkoholikas, tai serga visa šeima, o jei visuomenėje yra daug tokių ligonių, serga visa visuomenė. Alkoholizmas ir sparčiai plintanti narkomanija vis labiau išryškina mūsų visuomenės problemas, tą didėjančią krizę, į kurią pateko visa civilizuota žmonija. Ieškoma būdų, kaip įveikti šią ligą. Daugėja rehabilitacijos grupių. Dvylikos žingsnių programoje

alkoholikams yra tokie žodžiai, kuriuos jie nuolat kartoja: „Mes nesame blogi žmonės, kurie nori tapti geri, mes tiesiog sergame ir norime pasveikti“.

Teistumo sąvoka tapatinama tik su kriminaline praeitimi, ilgesniu ar trumpesniu nelaisvės laikotarpiu atliekant bausmę įkalinimo įstaigoje. Lietuvoje problemos aktualumą lemia teistų asmenų skaičiaus didėjimas: tūkstančiai žmonių kasmet išeina į laisvę, tūkstančiai įkalinami. Kalinių globos draugijos duomenimis, 2003 m. Lietuvos įkalinimo įstaigose buvo apie 7000 žmonių, beveik tiek pat paleista į laisvę, iš jų net 60 proc. paleisti prieš laiką, o 28 proc. išėjusių į laisvę buvo teisti ne vieną kartą. Kalinių skaičius pradėjo mažėti nuo 2002 m. (tais metais jų buvo 12 tūkst.), tačiau nusikalstamumas šalyje nemažėjo. Tikėtina, kad didesnę ar mažesnę kriminalinę patirtį turintys asmenys tampa savotišku visuomenės raiškos ženklu, žyminčiu marginalizacijos procesų ypatumus. Buvusių kalinių resocializacijos ir reintegracijos būtinybė – įvairiais būdais mėginama reguliuoti, bet sunkiai įveikiama problema. Neturintys vietos visuomenėje žmonės plečia paribio sluoksnį, visuomenės normoms ir interesams priešina vertybių sampratą, elgesį, gyvenseną. Iš paribio sugrįžti į visuomenę sunku buvusiems kaliniams ne tik dėl to, kad suirę jų socialiniai ryšiai, dažnas neturi būsto, kvalifikuoto darbo įgūdžių, paklausios arba jokios specialybės. Integruotis jiems trukdo ir tam tikros asmenybės savybės, ir neigiamas visuomenės požiūris (Matulionis, Kasparavičienė, Kocai, 2005, p. 98 — 102).

Socialiniai ir ekonominiai pokyčiai turėjo tiesioginį poveikį kriminalinei situacijai. Augantis nusikalstamumas tapo rimta valstybės problema. Nusikalstamumas yra glaudžiai susijęs su šalies ekonomine, socialine, teisine ir politine padėtimi bei jos pokyčiais. Perėjimas prie rinkos ekonomikos iš esmės pakeitė visą ūkinę ir socialinę sistemą. Pakito ir nusikalstamumo struktūra. Dominuoja tradicinė nusikaltimo rūšis – vagystės – slaptas **arba** atviras svetimo turto pagrobimas. Apskritai, vagystės sudaro apie $\frac{3}{4}$ visų nusikaltimų. Perėjimas į naują ekonominę sistemą labai skausmingas. Ekonominės blokados, valstybinės nuosavybės privatizacijos metu nemažai žmonių neteko darbo. Jauni ir vidutinio amžiaus žmonės apskritai pirmą kartą susidūrė su nedarbu. Merdinčios įmonės vos išgalėjo savo darbininkams mokėti atlyginimo minimumą. Daugumai žmonių tai buvo skausmingas psichologinis lūžis. Jį sunkino blogėjanti materialinė būklė. Pakitęs gyvenimas sugriovė senąją vertybių sistemą. Pereinamasis – laukinio kapitalizmo laikotarpis – privertė žmones kovoti už savo būvį bet kokiomis priemonėmis. Be ekonominių veiksnių, nusikalstamumo augimui įtakos turėjo ir tai, kad nebuvo tinkamos įstatymų, specialių tarnybų ir aiškios strategijos, kaip užkirsti kelią nusikaltimams. Be to, nusikaltęs ir patekęs į bausmės atlikimo vietą, ne vienas nuteistasis, ypač jauno amžiaus, neatsispiria profesionalių nusikaltėlių įtakai,

grįžęs į laisvę, tęsia nusikalstamą veiklą. Beje, nemažai paleistųjų negali pritaipyti visuomenėje: jie neturi kur gyventi, negauna darbo ir pinigų. Ne vienas jų nusikalsta vien tam, kad sugrįžtų į įprastą, bausmės atlikimo aplinką. Vadinasi, greta daugelio aktualių socialinių problemų, svarbi yra ir kalinių adaptacijos laisvėje problema (Lietuvos socialinė transformacija: 1990 — 1997, 1999, p. 174 — 187).

H. Ylikango manymu, smurto, plėšikavimo negalima laikyti tik skurdo sukkelto socialinio protesto išraiška. Jis teigė, kad nusikalstamumą skatina ne tik ekonominiai pokyčiai, bet ir socialinės kontrolės formos bei jų įtaka individams (Praspaliauskienė, 2000, p. 12).

2005 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija nuteistųjų ir asmenų, paleistųjų iš laisvės atėmimo vietų, adaptacijos ir reabilitacijos procese dalyvavo ir toliau įgyvendindama Nuteistųjų ir asmenų, paleistųjų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004 — 2007 metų programos, kurios tikslas — nuteistųjų ir asmenų, paleistųjų iš laisvės atėmimo vietų, adaptacijos ir reabilitacijos, kurių metu jie vėl integruojami į visuomenės gyvenimą ir jiems sudaromos galimybės gyventi savarankiškai, sistemos tobulinimas, atitinkamas priemonės (Socialinis pranešimas 2005 — 2006, p. 116).

Apibendrinant galima teigti, kad alkoholizmas vis labiau išryškina mūsų visuomenės problemas, sukelia neapsakomas kančias ir daugeliui žmonių sunku pripažinti, kad jie yra alkoholikai. Jiems reikia laiku suteikti pagalbą. Alkoholizmas, narkomanija yra dažni reiškiniai tarp nakvynės namų gyventojų, jie praradę gyvenamąjį būstą, ryšius su artimaisiais, sveikatą.

2. PASLAUGŲ, TENKINAT NAKVYNĖS NAMŲ KLIENTŲ SOCIALINIUS POREIKIUS, PLĖTROS SVARBA VILNIAUS MIESTO NAKVYNĖS NAMUOSE

Anot L. Žalimienės (2003, p. 65), paslaugų poreikis – tai objektyvių sąlygų, aplinkybių nulemta kliento būklė, situacija, kai klientui reikia socialinių paslaugų, kurios padėtų jam išspręsti kilusias problemas (užtikrintų socialinės integracijos prielaidas, efektyvų socialinį funkcionavimą ar pan.). Poreikiai negali būti tapatinami su norais.

L. C. Johnson (2001, p. 21) mano, kad reikia atsižvelgti ir į kliento ar kitų, susijusių žmonių poreikį. Ši praktika dera su pagrindiniu socialinio darbo principu – pradėti nuo to taško, kuriame yra klientas.

A. Suslavičius (1998 p. 68) teigia, kad biologiniai poreikiai (maisto, vandens ir pan.) susiję su biologine organizmo sandara, jų patenkinimas būtinas gyvybei palaikyti. Kokie poreikiai vadintini socialiniais? Be dažnai minimų bendravimo, įsitvirtinimo, saviraiškos poreikių, pavadinsime ir keletą rečiau prisimenamų, bet ne menkesnės svarbos poreikių, kaip antai – socialinio pritarimo, artumo, globojimo ar globos siekimo, priklausomybės, savarankiškumo, dominavimo, paklusnumo ir kt. Nepatenkinęs socialinių poreikių, žmogus nežūsta (o toks pavojus iškyla, ilgiau nepatenkinus biologinių poreikių), tačiau jis tampa problema ne tik sau pačiam, bet ir kitiems. Socialiniams poreikiams būdinga: patenkinimo būdas, kuris, savo ruožtu, skiriasi priimtinumu, leistinumu ir veiksmingumu; savo ir kitų žmonių rezultatų įvertinimas, rezultatu laikant tikslo pasiekimą; kitų žmonių kaip priemonės savo poreikiams patenkinti, naudojimas.

Socialinio pritarimo poreikis yra viena iš žmogaus elgesio varomųjų jėgų. Asmuo, nesugebėjęs pritaipyti visuomenėje, tampa socializacijos auka (Leliūgienė, 1997, p. 29).

A. H. Maslow (2006, p. 55) sukūrė garsiąją “poreikių piramidę”, kurioje pavaizduoti esminiai žmonių poreikiai, kur svarbiausias poreikis yra piramidės viršuje, o toliau poreikiai išdėstomi taip: fiziologiniai poreikiai – maistas, vanduo, oras; saugumo poreikiai – išvengti skausmo, fizinės žalos, stabilumo, tvarkos; priklausomybės ir meilės (socialinis) poreikis – jaustis saugiai, palaikant artimuosius, intymius santykius su kitais; pagarbos poreikis – turėti tam tikrą statusą ir pripažinimą savo grupėje, aplinkoje, saviraiškos poreikis – potencialo ir gebėjimų išraiška; pripažinimo supratimo poreikis – savęs supratimas ir išorinio pasaulio suvokimas. Pagal Maslow hierarchiją, asmuo pirmiausiai privalo patenkinti būtinausius fiziologinius poreikius, pavyzdžiui, maisto poreikį, prieš pradėdamas galvoti apie socialinius poreikius.

D. Majers (2004, p. 418) teigia, kad atstumtieji, našliai, įkalintieji asmenys praranda socialinį ryšį su artimaisiais. Jie tampa pykti, uždari, įskaudinti. Vaikai, kilę iš rizikos grupės šeimų arba globos įstaigų, jaučiasi atstumti ir tampa nerimstančiais gyvūneliais. Šie vaikai užaugę, jaučia vienatvę, pavydą ir neviltį. Asmenys, įkalinti įkalinimo įstaigose, ilgisi artimo žmogaus ir gimtų vietų. Mes esame iš prigimties gyvūnai ir kai jaučiamės reikalingi artimiesiems, tada esame linkę būti sveiki ir laimingi.

B. H. Lemme mano, kad viena svarbiausių sąlygų tenkinant socialinius poreikius yra socialiniai ryšiai. Nuo jų priklauso, kaip gyvename ir kaip save vertiname (Zaleskienė, 2004, p. 113).

Deja, Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje dar yra žmonių, kuriems yra sunku patenkinti šį poreikį.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarimu 2002 m. vasario 6 d. Nr. 171 patvirtino Socialinių paslaugų teikimo reformos koncepciją, kurioje teigiama, kad socialinių paslaugų poreikis vis didėja. Jų teikiama nepakankamai, todėl socialinių paslaugų sistemą bendruomenėse būtina plėtoti. Norint pasiekti galutinį socialinių paslaugų tikslą – gražinti gebėjimą pasirūpinti savimi, išsaugant garbę ir orumą, ir integruotis į visuomenę – būtina nustatyti socialinių paslaugų sistemos plėtros prioritetus, tolesnes socialinių paslaugų kryptis, atitinkančias šių dienų poreikius, tendencijas ir suteikiančias galimybę efektyviau plėtoti ir išlaikyti socialinių paslaugų sistemą. Akivaizdu, kad reikalingos ir naujos socialinės paslaugos. Labai svarbia tampa socialinių darbuotojų veikla ir jų pagalba. Nuo socialinio darbuotojo profesionalumo priklauso socialinio darbo kokybė, todėl nakvynės namų vadovybė skiria daug dėmesio socialinių darbuotojų mokymui ir jų darbui vertinti. Todėl reikia akcentuoti informacijos teikimo ir aiškinamojo darbo svarbą. Socialinio darbo plėtros pagrindas yra tyrimai. Vertinant paslaugų kokybę, vyksta periodinės klientų anketinės apklausos bei susirinkimai, kur galima išsakyti savo nuomonę apie socialinių paslaugų poreikį ir kokybę. Norint užtikrinti tinkamą paslaugų kokybę, nustatant ir prižiūrint paslaugų standartus kartu su socialiniais darbuotojais, būtina įtraukti ir socialinių paslaugų gavėjus.

Vilniaus miesto nakvynės namuose benamių skaičius nuolat auga. Vietos kambariuose nuolat užimtose. Remiantis 2005 metų veiklos ataskaita, teiktina, kad nakvynės salėje klientų padaugėjo 6,7 proc. palyginus su 2004 metais, filiale „Sala“ klientų skaičius padidėjo 27 proc., o 2006 metus palyginus su 2005 metais padaugėjo 17,9 proc. moterų. Manoma, kad laikino gyvenimo įstaiga yra kol kas reikalinga ir tikslinga. Tiesiogiai dirbant su klientais, pastebėta, kad socialinių paslaugų poreikis yra didžiulis. Blogiausioje padėtyje buvo asmenys, turintys rimtų sveikatos problemų, grįžę iš įkalinimo įstaigų, našlaičiai, alkoholikai,

narkomanai bei asmenys atvežti iš gatvės. Jie vietoje pageidavo išsamios informacijos ir pagalbos įsidarbinant, sprendžiant būsto problemą, poreikiu socialinei bei materialinei paramai, sprendžiant sveikatos klausimus. 2005 — 2007 metų Vilniaus miesto savivaldybės veiklos strateginiame plane (žr. prieiga per internetą: http://www.vilnius.lt/strateg2005/1a_forma.doc) išskirtas vienas iš tikslų – užtikrinti švietimo visiems prieinamumą ir kokybę, mažinti socialinę atskirtį ir ugdyti bendruomenės sveikatą. Šio tikslo įgyvendinimui skirta programa „Socialinės apsaugos plėtojimas, skurdo bei socialinės atskirties mažinimas“. Programai vykdyti 2005 metais numatyta 20,67 proc. didesnis finansavimas nei 2004 metais. Socialiniai darbuotojai taiko individualaus darbo metodą, t.y. sudaro individualaus darbo kontraktą. Individualaus konsultavimo tikslas išsiaiškinti kliento problemas, šių problemų sprendimo galimybes, nusistatyti siektinus tikslus, susidaryti veiksmų planą ir klientui bendradarbiaujant kartu su konsultantu siekti užsibrėžtų tikslų, periodiškai peržvelgiant pasiektą pažangą. Nakvynės namų metinėse veiklos planuose numatyta: atlikti tyrimą, organizuoti savipagalbos grupes, rengti pranešimus aktualiomis nakvynės namų gyventojams temomis, organizuoti bei rinkti informaciją laikinai nedirbantiems, apmokamiems darbams, bendradarbiauti su socialines paslaugas teikiančiomis organizacijomis, motyvuoti klientus ieškoti efektyvios pagalbos bei skatinti socialinės aplinkos keitimą ir kt. 2004 m. pabaigoje buvo baigti naujojo nakvynės namų pastato (Vilkpėdės g. 12) rekonstrukcijos ir remonto darbai. Šiuolaikiškai ir moderniai įrengtų nakvynės namų pirmame aukšte skirta 20 vietų neįgaliems asmenims, antrame ir trečiame aukštuose gyvena po 50 vyrų, ketvirtas aukštas skirtas moterims ir moterims su vaikais (50 vietų). Pradėjus veikti naujajam pastatui, nakvynės vietų skaičius padidėjo 130 vietų.

2.1. Nakvynės namų veiklos būdai, tenkinant klientų socialinius poreikius

Pasak L. Žalimienės (2003, p. 100 — 147), pagrindinis socialinių paslaugų tikslas – patenkinti asmenų gyvybinius poreikius ir sudaryti žmogaus orumą nežeminančias sąlygas, kai jie patys nepajėgia to pasiekti savarankiškai. Galutinis socialinių paslaugų tikslas – atkurti asmenų gebėjimą funkcionuoti visuomenėje, kad jie patys galėtų savimi toliau savarankiškai rūpintis. Socialinės paslaugos – tai pagalbos asmenims suteikimas įvairiomis nepiniginėmis formomis bei globos pinigais, siekiant grąžinti sugebėjimą pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę. Socialinių paslaugų efektyvumą galima apibūdinti kaip pagrįstų kliento poreikių patenkinimą, užtikrinantį jo socialinę reabilitaciją ir integraciją su mažiausiais kaštais.

A. Guogis (2005, p. 67) teigia, kad socialinės paslaugos ne tik švelnina skurdo poveikį, bet taip pat yra nukreiptos „aptarnauti negalinčius“ kaip „užsitarnavusius vargšus“. Dėl daugelio priežasčių amžių sandūroje Lietuvoje jos neturėjo didesnės įtakos labiausiai atskirtų marginalinių grupių nepalankios padėties pasikeitimui. Svarbu pažymėti, kad „socialiai atskirtųjų“ sąvoka pirmiausia atsirado vertinant atskirų marginalinių grupių, t.y. benamių, vaikų, invalidų, buvusių kalinių, alkoholikų, narkomanų, prostitučių, ilgalaikių ligonių, asocialių šeimų, padėtį.

Anot A. Bagdono (2001, p. 12) Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų Rytų Europos valstybių, per keliolika metų įvyko didelių socialinio darbo organizavimo poslinkių. Susiformavo nauja socialinio darbo subkultūra. Socialinės paslaugos kai kuriems niekaip „nepritampantiems“ gyventojams ir toliau lieka vienintele alternatyva pagalbos priemone.

Socialinės paslaugos Lietuvoje teikiamos įvertinus atskirų asmenų, socialinių grupių, bendruomenės socialinius poreikius. Siekiama, kad socialinių paslaugų sistema veiktų efektyviai ir galėtų patenkinti socialinių paslaugų gavėjų lūkesčius (Bernotas, Guogis, 2006, p. 44).

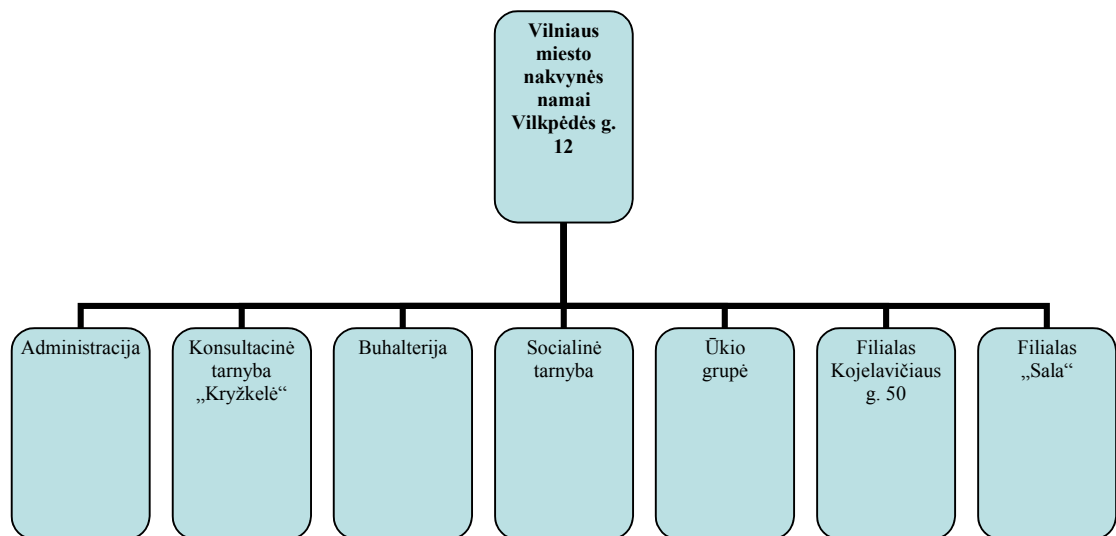
Remiantis Lietuvos socialinių darbuotojų etikos kodeksu (žr. prieiga per internetą: <http://vmc.ppf.ktu.lt/etika.html>), 1998 m. socialinis darbuotojas siekia teikti pagalbą klientui (asmeniui ar jų grupei – paslaugų užsakovui). Siekdamas teikti pagalbą, socialinis darbuotojas: yra gero profesinio išsilavinimo specialistas, pasižymintis dorovingumu; nuolat kelia savo kvalifikaciją; atnaujina žinias, kad galėtų realizuoti socialinio darbo vertybes; kiek galėdamas išnaudoja profesines žinias bei gebėjimus socialinio darbo vertybėms įgyvendinti; atsako už teikiamų paslaugų kokybę. Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme dėl socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų kvalifikacinių reikalavimų, socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo tvarkos bei socialinių darbuotojų atestacijos tvarkos apraše 2006 m. balandžio 5 d. Nr. A1 - 92 nurodyta, kad socialinis darbuotojas turi turėti teorinių socialinio darbo žinių; suprasti, kaip funkcionuoja visuomenė ir kaip joje funkcionuoja individas; gebėti tiksliai vertinti žmogaus socialinę situaciją; atsižvelgti į kliento individualumą, vadovautis jo poreikiais ir parinkti tokius socialinio darbo metodus bei socialines paslaugas, kurios geriausiai tiktų spręsti konkrečias kliento, jo šeimos ar bendruomenės socialines problemas ir geriausiai atitiktų jų interesus.

Anot C. Sutton (1999, p. 58 — 59), socialinis darbuotojas visuomet turi išlikti objektyvus. Pirmiausia tai pasakytina, kuomet jis pirmą kartą susitinka su nauju klientu. Dažnai iš pirmo įspūdžio susidaro tam tikra subjektyvi nuomonė apie žmogų. Svarbu atsisakyti stereotipinių

pažiūrų į žmones, kadangi jos gali paskatinti mechaniškai aptarnauti klientus, teikti įprastas paslaugas arba visai jų neteikti, užuot priderinus jas prie kiekvieno žmogaus asmeninių poreikių.

A. Vosyliūtė (2005, p. 38 — 39) teigia, kad per šiuos 15 nepriklausomybės metų atsirado nauji neturtingųjų ir visai vargšų sluoksniai, susiformavo paramos ir labdaros jiems poreikiai. Ir labdaros davėjai, ir jos gavėjai didina priešingų visuomenės dalių pasitikėjimą vieni kitais, suburia vilties aurą, taigi stiprina demokratijos ir pažangos procesą. Labdaros/paramos segmentai visuomenėje yra socialinio kapitalo (kurį galima matuoti ir dalyvavimu, tarpusavio pasitikėjimu, nesusvetimėjusiais žmonių ryšiais) dalis, savanoriškas judėjimas. Labdara didina politinį ir socialinį stabilumą, ypač derina ekonomiškai nevienodų socialinių klasių pusiausvyrą (suteikia galimybę žemesniesiems sluoksniams ištraukti į aktyvesnę veiklą, pagerina jų egzistenciją, gyvenimo kokybę).

Vilniaus miesto nakvynės namai yra Vilniaus miesto savivaldybės biudžetinė įstaiga. Įstaigos struktūra ir valdymas pavaizduoti 1 paveiksle.



1 pav. Nakvynės namų struktūra ir valdymas

Vilniaus miesto nakvynės namų tikslas – integruoti socialiai pažeidžiamus asmenis į visuomenę, panaudojant efektyvias socialines paramos priemones.

Nakvynės namų uždaviniai yra šie: laikinai apgyvendinti Vilniaus miesto gyventojus; teikti nakvynės paslaugas asmenims, apsvaigusiems nuo alkoholio, narkotikų ar kitų toksinių medžiagų; teikti psichologinio konsultavimo bei informavimo paslaugas nakvynės namų gyventojams ir kitiems asmenims; organizuoti paramos renginius, tvarkyti gautos paramos apskaitą ir teikti labdarą.

Socialiniai darbuotojai konsultuoja nakvynės namų gyventojus, teikia informaciją ir praktinę pagalbą, sprendžiant socialines problemas, padeda ugdyti bei atgauti įgūdžius pasirūpinti savimi, telkia darbingus, bet laikinai nedirbančius nakvynės namų gyventojus viešiemis ir kitokiems mokamiems darbams. Prireikus, teikia nakvynės namų gyventojams medicininę pagalbą, o susirgus – nukreipia į gydymo ar slaugos įstaigas. Esant reikalui, atstovauja nakvynės namų gyventojams įvairiose institucijose.

Filialas A. Kojelavičiaus g. 50 – apgyvendina klientus iki 6 mėn. ir suteikia nakvynę vienai nakčiai, konsultuoja socialinės paramos klausimais ir padeda jiems spręsti socialines problemas. Nakvynei iki 6 mėn. yra skirta 40 lovų tipo vietų. Čia apgyvendinami galintys savimi pasirūpinti Vilniaus miesto gyventojai, grįžę iš įkalinimo ar socialinės ir psichologinės reabilitacijos įstaigų, buvę vaikų globos namų auklėtiniai, kiti asmenys, dėl smurto ar kitokios prievartos, praradę būstą ar laikinai pasitraukę iš socialinės gyvenamosios vietos. Nakvynę vienai nakčiai – tai 60 vietų vienos nakties salė, kurioje gali glaustis asmenys, neturintys nei asmens dokumento, nei pinigų. Benamių skaičius nuolat auga. Atšalus orams, nakvynės salėje trūksta vietų, todėl iš anksto yra pasirūpinta čiužiniais ir visi norintys nakvoti yra guldomi tiesiog ant grindų.

Filialas „Sala“ – suteikia nakvynės paslaugas asmenims, apsvaigusiems nuo alkoholio, toksinių ar narkotinių medžiagų, informuoja ir konsultuoja klientus socialinės paramos klausimais, reikiamais atvejais - teikia būtinąją medicininę pagalbą, organizuoja kliento nuvykimą į stacionarią sveikatos priežiūros įstaigą. Į filialą „Sala“ klientai kreipiasi patys, atvežami policijos pareigūnų ar greitosios medicinos pagalbos medikų. Atvykusiems asmenims sudaromos sąlygos išsiblaivyti ir normalioje būsenoje integruotis į visuomenę. Darbuotojai stebi apsinuodijusių psichiką, elgesį ir būklę. Užkerta kelią kliento savižudybei ir kūno sužalojimams. Atsižvelgiant į kliento būklę, suteikiama galimybė susisiekti su artimaisiais dėl asmens paleidimo į namus. Informuojami kliento artimieji apie jo buvimo vietą. Analizuojama situacija, į kurią patenka klientas ir siūlomi sprendimo būdai.

Konsultacinė tarnyba „Kryžkelė“ – teikia ilgalaikę psichologinę ir socialinę paramą nakvynės namų gyventojams ir grįžusiems iš įkalinimo įstaigų asmenims, padeda jiems atkurti įgūdžius pasirūpinti savimi. Kiekvienas besikreipiantis asmuo individualiai konsultuojamas 3 mėnesius. 2 kartus per mėnesį organizuojami grupiniai susirinkimai. Organizuojamas darbingų, bet laikinai nedirbančių asmenų, besilankančių tarnyboje „Kryžkelė“, telkimas viešiemis ir kitiems mokamiems darbams, bendradarbiaujant su Vilniaus darbo birža. Klientai informuojami apie kitas tarnybas, įstaigas bei organizacijas, galinčias padėti bei dirbančias su buvusiais kaliniais. Teikiama informacija apie klientams teikiamas socialines paslaugas.

Socialinė tarnyba – teikia informavimo, konsultavimo ir transporto paslaugas Vilniaus miesto gatvėse prašantiems išmaldos asmenims. Nakvynės namuose vykdomas projektas „Socialinė tarnyba“. Tai viena savivaldybės iniciatyvų padėti miesto gatvėse elgetaujantiems žmonėms, suteikiant jiems būtiniausią ir medicininę pagalbą, kartu gerinant sostinės įvaizdį. Specialiu autobusiuku socialinių darbuotojų ir policininkų komandos važinėja po Vilniaus gatves, sustodamos prie elgetaujančių ar benamių asmenų. Pareigūnai išsiaiškina situaciją, informuoja apie šiems žmonėms skirtas socialines paslaugas bei nukreipia, o prireikus, ir nuveža į įstaigas, kurios jais toliau rūpinasi. 2005 metais socialinė ir medicininė pagalba suteikta 1162 žmonėms, o 2006 metais – 1396 žmonėms. Pirmasis pagalbos žingsnis – išsami informacija apie benamiams ir elgetaujantiems teikiamas socialines paslaugas: nakvynę, maitinimą, gydymą ir kt. Nakvynės namų veiklą labai veikia bendra Lietuvos Respublikos ekonominė ir finansinė padėtis, LR Seimo priimami įstatymai ir galiojančių įstatymų pakeitimai, LR Vyriausybės nutarimai, kurie tiesiogiai veikia gyventojų pajamų dydį, bedarbystės augimą ar mažėjimą, ir atskleidžia gyventojų socialines problemas. Šiuo metu bedarbystė, krintantis darbo apmokėjimo lygis, didelės bankų paskolų palūkanų normos nesudaro galimybės įsigyti būstą. Dėl to, kasmet didėja norinčių apsigyventi nakvynės namuose skaičius.

Apibendrinant, galima teigti, kad svarbiausią savivaldybių administruojamos socialinės apsaugos dalį sudaro socialinės paslaugos ir socialinės apsaugos priemonės atskirų marginalinių grupių atžvilgiu. Socialinių darbuotojų profesinis bei asmeninis išprusimas turi esminę įtaką dirbant su rizikos grupės asmenimis. Socialinį darbą su rizikos grupės asmenimis turėtų dirbti specialų profesinį pasirengimą, darbo įgūdžių turintys darbuotojai.

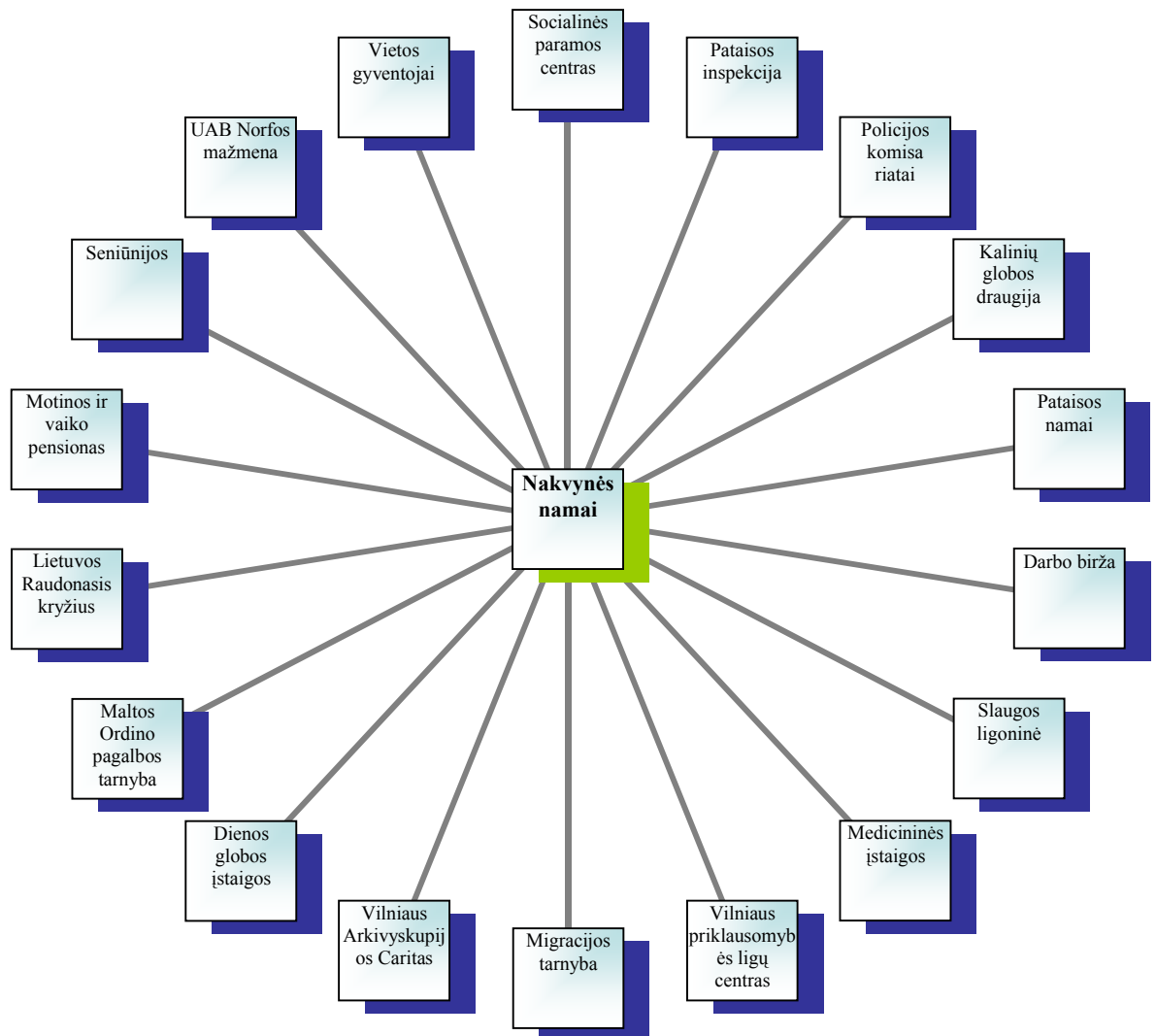
2.2. Nakvynės namų ryšių su socialines paslaugas nakvynės namų klientams teikiančiomis organizacijomis apžvalga

P. Jucevičienė (1996, p. 86 — 91) teigia, bendradarbiaujančioje organizacijoje vertinamas komandinis darbas, atsakomybės supratimas, parama ir rūpinimasis kitais, profesinio tobulėjimo siekis; vidinė kontrolė yra svarbesnė už išorinę.

Pasak J. Palidaskaitės (2007, p. 200) bendradarbiavimo ir savitarpio pagalbos dvasia skatina darbuotojus tobulėti, kilti karjeros laiptais ir prisidėti prie kitų kilimo.

Nakvynės namai bendradarbiauja (žr. 2 paveikslą) su socialinę paramą ir socialines paslaugas teikiančiomis organizacijomis, policijos nuovadomis, darbo birža, nevyriausybinėmis organizacijomis ir kitomis įstaigomis, susijusiomis su nakvynės namų

klientų problemų sprendimu, teikia gyventojams ir įstaigoms informaciją apie nakvynės namų veiklą.



2 pav. Vilniaus miesto nakvynės namų bendradarbiavimas

Nakvynės namai glaudžiai bendradarbiauja su Socialinės paramos centru, kuris analizuoja gyventojų paramos poreikius, ją skirsto, teikia; konsultuoja klientus; teikia šalpą bei socialinę paramą asmenims be gyvenamosios vietos, grįžusiems iš įkalinimo įstaigų, socialiai remtiniams vilniečiams; moka laidojimo pašalpą; išduoda laikinus asmens pažymėjimus; vykdo pabėgėlių socialinę integraciją; organizuoja našlaičių įsikūrimo pašalpos panaudojimą; skiria vienkartinės iki 1 MGL dydžio pašalpas, maitinimo ir pirties talonus, maisto rinkinius; išduoda neįgaliesiems kompensacinę techniką; teikia specialiojo transporto paslaugas sunkią judėjimo negalią turintiems asmenims. Periodiškai vyksta bendri susitikimai su Pataisos inspekcijos inspektorais ir policijos komisariatų komisarais, tyrėjais, kriminalistais. Tikimasi,

kad tai pagerins grįžtančių iš laisvės atėmimo vietų resocializaciją bei sumažins recidyvinį nusikalstamumą. Nakvynės namų gyventojai turi galimybę dalyvauti Kalinių globos draugijos centro organizuojamuose darbo terapijos programose, lietuvių kalbos bei kompiuterių pradedantiesiems kursuose. Konsultacinė tarnyba „Kryžkelė“ organizuoja susitikimus su darbo biržos atstovais, psichologais, juristais, kurie teikia informaciją apie galimybes padėti buvusiems kaliniams bei kitiems nakvynės namų gyventojams. Palaikomas ryšys su vietos slaugos bei gydymo įstaigomis. Ypač žiemos sezonu padaugėja klientų, patyrusių traumų ar kitų negalavimų. Tuomet socialiniam darbuotojui tenka tarpininkauti, atstovauti kliento interesus, nukreipiant į gydymo, slaugos ar reabilitacijos įstaigas. Gyventojai yra periodiškai siunčiami profilaktiškai pasitikrinti sveikatą, kviečiami gydytojai skaityti paskaitų apie benamiams būdingas ligas, t. y. TBC, hepatitus, venerines ligas ir kt. Pastebėta, kad nemaža dalis gyventojų serga alkoholizmo liga. Norintiems sveikti, socialiniai darbuotojai tarpininkauja, suteikia išsamią informaciją, palydi į Vilniaus priklausomybės ligų centrą. Siekiama padėti žmogui suprasti jo problemą, rasti būdų patenkinti jo poreikius. Asmenys, neturintys Lietuvos pilietybės arba atvykę užsieniečiai, turi galimybę kreiptis į Migracijos tarnybą dėl asmens dokumentų tvarkymo bei vizų gavimo. Žiemos metu nakvynės namai būna perpildyti. Vilniaus arkivyskupijos CARITAS asmenims, praradusiems savo gyvenamą plotą ir atsidūrusiems gatvėje, suteikia nakvynę, pamaitina, suteikia medicininės paslaugas. Nakvynės namų gyventojai dienos metu lankosi Dienos globos įstaigose, kuriose asmenims teikiamos įvairios socialinės paslaugos ir kita socialinė pagalba. Maltos Ordino pagalbos tarnyba bei Lietuvos Raudonasis kryžius remia nakvynės namus drabužiais, vaistais, maistu, higienos priemonėmis. Vilniuje veikia Motinos ir vaiko pensionas, kuris teikia paslaugas bei nakvynę smurtą patyrusioms moterims. Benamės moterys po gimdymo gali apsigyventi šioje įstaigoje. Nakvynės namų vadovui leidus, universitetų bei kolegijų socialinės katedros studentai atlieka praktiką bei anketines apklausas. Kartu su seniūnijos atstovais organizuojami teritorijos bei šalia esančio parko tvarkymas, pasitelkiant nakvynės namų gyventojų pagalbą. Nuolat organizuojami labdaros bei šventiniai vakarai su vietos gyventojais, kurių metu dalinami vaisiai, drabužiai, sumuštiniai. Manoma, kad socialinis darbas būtų vykdomas betarpiškai seniūnijos teritorijoje. Čia seniūnija, bendradarbiaudama su darbo birža, galėtų padėti socialiai remtiniams asmenims įdarbinimo klausimais arba dėl tiesioginės pagalbos. Paramos šaltinių reikėtų ieškoti tarp pasiturinčiai gyvenančių šeimų, seniūnijos teritorijoje dar veikiančių įmonių, nevyriausybinių organizacijų. Visuomenė būtų saugesnė, sumažėtų nusikaltimų, būtų mažiau nepavalgiusių, elgetaujančių gyventojų.

2.3. Nakvynės namų veiklos strategijos kryptys, mažinant benamystę

Anot V. Žiūko (2001, p. 106), nors visa po Nepriklausomybės atkūrimo mūsų šalyje vykdoma socialinė politika skirta remti mažiausias pajamas turinčius ir į sunkias sąlygas patekusius gyventojus bei rėmėsi gailestingumo tradicija, tačiau to nepakako užkirsti kelią skurdui atsirasti ir jam didėti. Dabar plačiai pripažįstama, kad skurdas yra labai sudėtinga, daugelio veiksnių lemiamą problema ir jai spręsti šalies mastu reikia apgalvotos strategijos, derinančios makroekonomikos, regioninės plėtros, žemės ūkio ir socialinę politiką, kuri padėtų išmintingiau naudoti turimus išteklius. Buvo apibrėžti skurdo mažinimo strateginiai tikslai: bendras skurdo lygio mažinimas; parama labiausiai pažeidžiamoms grupėms.

Strategijoje pirmiausia keliamas uždavinys – iki 2003 m. panaikinti ypač didelį skurdą Lietuvoje. Stokojantieji maisto, neturintieji pastogės nakvynei ar pakankamai šiltų drabužių bus aprūpinti šiomis būtinomis priemonėmis. Kiekvienam užtikrinta būtinoji medicinos priežiūra, ir vaikams, ir paaugliams iki 16 metų amžiaus sudaryta galimybė mokytis. Siekiama iki 2005 m. sumažinti skurdą, skaičiuojamą pagal santykinę skurdo ribą, ne mažiau kaip iki 13 procentų. Lietuvos respublikos Vyriausybės nutarime dėl skurdo ir socialinės atskirties mažinimo 2007 – 2008 metų priemonių patvirtinimo 2007 m. sausio 17 d. Nr. 46 išskirti šie prioritetai:

1. Skatinti gyventojų dalyvavimą darbo rinkoje.
2. Gerinti geros kokybės paslaugų prieinamumą.
3. Panaikinti vaikų skurdą ir didinti paramą šeimoms.
4. Plėtoti švietimą ir mokymą.

Savaime suprantama, kad labai svarbios skurdo mažinimo prielaidos yra šalies ekonomikos plėtra, užimtumo didinimas ir paskirstomojo socialinio teisingumo užtikrinimas. Tačiau tai labiau liečia aktyviają gyventojų dalį. Neaktyviems, išstumtiems iš visuomenės gyventojams reikia specialių priemonių. Taigi viena iš sėkmingų skurdo mažinimo prielaidų yra socialinės paramos sistemos tobulinimas. Tuo yra siekiama pagerinti pašalpų taiklumą ir užtikrinti pašalpų sistemos racionalumą, taip pat – plėtoti socialines paslaugas. Reikia užtikrinti socialinių paslaugų prieinamumą visiems žmonėms ir sukurti sąlygas skurdo pažeistiems žmonėms pasirūpinti savimi bei integruotis į visuomenę. Reikėtų ypač pasirūpinti socialiai atskirtų (izoliuotų) asmenų grupėmis. Tokie asmenys patenka į atskirą socialinės apsaugos rizikos grupę, ir įprasti socialinės paramos metodai (pašalpų mokėjimas, paslaugų teikimas) jiems yra sunkiai pritaikomi. Socialiai izoliuoti žmonės neturi nuolatinės gyvenamosios vietos, nesikreipia gauti pašalpų, dažnai turi blogų įpročių (narkotikų ir alkoholio

priklausomybė) ar mentalinių problemų. Strategijoje numatytos konkrečios skurdo mažinimo priemonės, daugiausia yra įgyvendinamos savivaldybių lygmeniu. Į šį procesą kartu su savivaldybių institucijomis taip pat yra įtraukiamos nevyriausybinės organizacijos, savanoriai ir neformalūs paslaugų teikėjai. Kovoiant su skurdu, socialinis darbas yra viena iš pagrindinių priemonių skurdui įveikti, o dirbant su marginalinėmis gyventojų grupėmis, galima sakyti, yra vienintelė veiksminga priemonė. Todėl būtent šiai veiklai yra reikalingas labai profesionalus socialinis darbas, kitaip tariant, — reikia parengti aukštos kvalifikacijos profesionalių socialinių darbuotojų, tinkamus socialinių paslaugų teikimo ir jų monitoringo standartus. Socialinis darbas gerina individų, jų grupių ir bendruomenių socialinę gerovę, skatina socialinę vienybę pasikeitimų periodais, remia ir gina pažeidžiamus visuomenės narius, skatina bendradarbiavimą su paslaugų gavėjais. Nesėkmingi gyvenimo pokyčiai neigiamai paveikia kai kurių žmonių gebėjimą kovoti dėl savo gerovės, jiems reikia pagalbos, nuorodų ar vadovavimo. Kitiems reikia tik globos, pagalbos ir juos ginti. Socialiniai darbuotojai reaguoja į šiuos poreikius: jų įnašas į socialinės vienybės skatinimą yra labai akivaizdus, tiek dirbant tiesioginį socialinį darbą, tiek įgyvendinant prevencinę veiklą. Taigi socialinis darbas yra svarbi investicija į Europos gerovės ateitį. Iš socialinio darbuotojo reikalaujama profesionalumo ir didelės atsakomybės priimant sprendimus. Tam reikia tinkamo išsilavinimo ir kvalifikacijos tobulinimo.

Viena Vilniaus miesto savivaldybių prioritetinių sričių, numatytų 2005 - 2007 m. strateginiame veiklos plane (žr. prieiga per internetą: http://www.vilnius.lt/strateg2005/1a_forma.doc) – užtikrinti švietimo visiems prieinamumą ir kokybę, mažinti socialinę atskirtį ir ugdyti bendruomenės sveikatą. Tuo rūpinasi savivaldybės Socialinės paramos skyrius ir Socialinės paramos centras.

Vilniaus miesto nakvynės namų strateginio veiklos plano tikslas – integruoti socialiai pažeidžiamus asmenis į visuomenę, panaudojant efektyvias socialinės programos priemones. Nakvynės namų teikiamos paslaugos yra skirtos grupės asmenims tam, kad siekiant teigiamų pokyčių asmens gyvenime, būtų galima grąžinti gebėjimą pasirūpinti savimi. To siekiama: laikinai apgyvendinant nakvynės namuose asmenis, išėjusius iš globos ir įkalinimo įstaigų arba dėl smurto ar kitų aplinkybių, palikusius savo gyvenamąją vietą; konsultuojant nakvynės namų gyventojus dokumentų tvarkymo, įsidarbinimo, gydymosi ir kitais socialiniais klausimais; teikiant paslaugas asmenims dėl alkoholio, narkotinių ar kitų toksinių medžiagų intoksikacijos, patekusiems į ekstremalias ar gyvybei pavojingas situacijas; telkiant darbingus, bet laikinai nedirbančius nakvynės namų gyventojus viešiemis ar kitokiems darbams, bendradarbiaujant su darbo birža ir Socialinės paramos centru; teikiant ilgalaikę

psichosocialinę pagalbą, atstatant socialinius ryšius visuomenėje; bendradarbiaujant su Policijos komisariatais ir dirbant prevencinį auklėjamąjį darbą, siekiant apsaugoti buvusius kalinius nuo galimų pakartotinių nusikaltimų. Vykdamas efektyvią socialinės paramos priemonių socialiai pažeidžiamų asmenų integracijos į visuomenę programą, Vilniaus miesto gyventojams, neturintiems būsto, sudaromos visuomenės galimybes atitinkančios bei žmogaus orumo nežeminančios gyvenimo sąlygos nakvynės namuose. Per tą laiką žmogus susitvarko dokumentus, suranda darbą bei gyvenimo vietą. Taip mažinamas socialinių problemų pavojus ateityje.

3. NAKVYNĖS NAMŲ KLIENTŲ SOCIALINIŲ POREIKIŲ TENKINIMO GALIMYBIŲ VILNIAUS MIESTO NAKVYNĖS NAMUOSE TYRIMO REZULTATŲ APIBENDRINIMAS

3.1. Bendras tyrimo apibūdinimas

Tyrimo objektas – nakvynės namų klientų socialinių poreikių tenkinimo galimybės.

Tyrimo tikslas – įvertinti nakvynės namų klientų socialinių poreikių tenkinimo galimybes Vilniaus miesto nakvynės namuose. Tikslui pasiekti buvo išskelti *uždaviniai*:

- nustatyti veiksnius, kurie sąlygoja nakvynės namų klientų benamystę;
- atskleisti nakvynės namų klientų socialinius poreikius.

Tyrimo metodas . Tyrimo metu taikytas kokybinis tyrimo metodas. Pusiaus struktūruoto interviu pagalba tikėtasi nustatyti priežastys, dėl kurių nakvynės namų klientai tapo benamiais ir kokie būtini poreikiai, padedant sau. Tenkinant nakvynės namų klientų socialinių poreikių galimybes, tikėtasi išvelgti, atliekant bendrą interviu klausimyno ir dokumentų analizę. Interviu klausimynui sudaryti naudota šių dokumentų analizė: klientų asmens bylos, registracijos, pastabų ir stebėjimų žurnalai, nakvynės namų metinės veiklos ataskaitos, statistinių duomenų žurnalai, pageidavimų bei skundų knygos.

Kokybinio tyrimo metu, holistinis požiūris į objektą suvokiamas kaip vientisa sudėtinga sistema, siekiama suprasti jos esmę ir ją lemiančius veiksnius.

Tyrimo imtis ir eiga. Tyrimas atliktas 2008 m. sausio – vasario mėnesį. Buvo apklausiami benamiai gaunantys socialinės priežiūros ir trumpalaikės socialinės globos paslaugas Vilniaus miesto nakvynės namuose, asmenys, kurie kreipėsi dėl trumpalaikės socialinės globos paslaugų skyrimo. Ši tyrimo vieta pasirinkta todėl, kad darbo autorė šiuo metu dirba ten įstaigoje, dalyvavo socialinių darbuotojų atestacijoje ir yra neabejinga benamystės reiškiniui. Buvo svarbu tirti, ar yra galimybės nakvynės namuose klientų socialiniams poreikiams tenkinti. Nakvynės namų klientams taikyto interviu klausimyno tikslas – atlikti demografinės padėties, užimtumo, nedarbo, žalingų įpročių poveikio klientų benamystei, teistumo pasekmių įtakos nakvynės namų klientų benamystei, priežasčių, lemiančių klientų benamystei, ryšių su artimaisiais nustatymo, socialinių poreikių tenkinimo galimybių nakvynės namuose nustatymo, analizę. Tačiau parinktas tyrimo metodas atskleidė ir kai kuriuos trūkumus, apklausėja pastebėjo respondentų nenuoširdumą atsakant į „formalius“ klausimus.

Tyriamieji – 5 vyriškos ir 4 moteriškos lyties nakvynės namų gyventojai. Pusiaus struktūruotas interviu sudarytas iš 34 klausimų: 11 uždarų ir 23 atvirų (žr. 1 priedą).

3.2 Pusiaus struktūruoto interviu duomenų analizė

Amžius. Iš 9 respondentų jauniausiam yra 25 metų, o vyriausiam – 73 metų.

Tautybė. Interviu metu respondentai nurodė: „rusų tautybės“ (3 teiginiai); „lietuvių tautybės“ (6 teiginiai).

Išsilavinimas. Išsilavinimo požiūriu, respondentai pasiskirstė taip: „aukštasis“ (3 teiginiai); „aukštesnysis“ (1 teiginys); „vidurinis“ (3 teiginiai); „pagrindinis“ (2 teiginiai).

Analizuojant šiuos duomenis galima daryti išvadą, kad nuo benamystės neapsaugoti ir išsilavinę, diplomuoti asmenys. Išsilavinę respondentai turi daugiau galimybių pagerinti savo gyvenimo kokybę arba persikvalifikuoti.

Šeimyninė padėtis. Iš 9 respondentų 4 yra išsiskyre, 4 – nevedę, 1 – vedęs.

Apibendrinus šiuos rezultatus, galima teigti, kad viena iš svarbiausių benamystės priežasčių – santuokos iširimas. Santuokos dažnai nutraukiamos dėl sutuoktinio netinkamo elgesio šeimoje, alkoholizmo, bausmės atlikimo pataisos namuose. Neretai benamių gretas sudaro ir buvę vaikų namų, globos įstaigų auklėtiniai. Jie dažniausiai pasiduoda neigiamai aplinkos įtakai, nesugeba savarankiškai gyventi. Pastebėta, kad buvę vaikų namų auklėtiniai nesugeba gyventi šeimoje.

Tėvų požiūris į įsimokslinimą. Apibendrinant atsakymus (žr. 2 lentelę) tėvų požiūrį į įsimokslinimą, išryškėjo dvi nuomonės:

Tėvų požiūris į išimokslinimą	Respondentų teiginiai
<p>Teigiamas požiūris. Užaugo normaliose šeimose, tėvai rūpinosi vaikų ateitimi, skatino mokytis.</p>	<p>„abu tėvai turėjo aukštuosius išsilavinimus, vaiko išsimokslinimui skyrė daug dėmesio“ (1 teiginys);</p> <p>„tėvai buvo baigę po 4 klases, tačiau visada skatino mokytis ir nedirbti „juodo“ darbo“ (1 teiginys);</p> <p>„tėvai buvo išsilavinę ir dirbo buhalteriais, visada skatino mokytis“ (1 teiginys);</p> <p>„tėvai skatino mokytis“ (1 teiginys).</p>
<p>Abejingas požiūris. Augo nepilnoje šeimoje, tėvai nepakankamai rūpinosi vaikų auklėjimu, išsimokslinimu.</p>	<p>„mama neskatino mokytis, niekad netikrino namų darbų, pirmoje klasėje mokslai sekėsi blogai“ (1 teiginys);</p> <p>„gimė kalėjime, motina neskatino mokytis“ (1 teiginys);</p> <p>„itėviai neskatino mokytis“ (1 teiginys);</p> <p>„iki 7 metų augino seneliai, vėliau augo globos įstaigoje, artimieji buvo abejingi jo išsilavinimui“ (1 teiginys)</p> <p>„augino seneliai, mokėsi internatinėje mokykloje“ (1 teiginys);</p>

Galima teigti, kad sėkminga vaiko socializacija priklauso nuo šeimos požiūrio į mokslus. Vaikas, neturėdamas galimybių įgyti išsilavinimo, sunkiai gali keisti savo gyvenimo būdą.

Analizuojant klausimą apie *lietuvių kalbos mokėjimą*, išryškėjo šie teiginiai: 6 respondentams „lietuvių kalba yra gimtoji kalba“; 1 – „nemoka kalbėti lietuviškai“; 2 – „šneka lietuviškai, tačiau negali rašyti“.

Respondentai nemokantys lietuvių kalbos susiduria su problemomis, t. y. įsidarbinant, užpildant blankus, rašant prašymus įvairioms įstaigoms, ieškant informacijos jiems rūpimais klausimais. Socialiniai darbuotojai teikia operatyvią ir konkrečią pagalbą reikalingą klientui.

Sveikata. Tyrimo metu respondentai paprašyti apibūdinti savo fizinę bei psichinę sveikatą. 7 respondentai nurodė, kad „turi rimtų sveikatos problemų“, 2 – „jaučiasi gerai ir neturi sveikatos problemų“.

Apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad benamiai labiau linkę į chroniškus susirgimus. Kai žmogus neturi nuolatinės gyvenamosios vietos, ypač sunku išgydyti ir kontroliuoti nuolatinio gydymo reikalaujančias ligas: tuberkuliozę, diabetą, žalingus įpročius, įvairias traumas, psichikos sutrikimus. Prie psichinių sutrikimų galima priskirti depresiją, elgesio sutrikimus, pykčio priepuolius, šizofrenijos užuomazgas. Respondentams pasisakiusiems, kad neturi sveikatos problemų, gydytojų pažymose buvo nurodytos diagnozės F 20.1, F 20.0, t. y. įvairios šizofrenijos formos. Vyresnio amžiaus žmonėms ir asmenims, turintiems sunkių sveikatos sutrikimų, sunku grįžti į normalų gyvenimą, jų motyvacija keistis žema.

Atsakydami į pusiau struktūruoto interviu klausimą *apie sveiką gyvenimo būdą* (žr. 3 lentelę), respondentai nurodė 3 nuomonių grupes:

3 lentelė

Respondentų žinios apie sveiką gyvenimo būdą	Respondentų teiginiai
<p>Turi žinių. Vaikystėje gavo sveiko gyvenimo pagrindus: sportavo, tėvų patirtis, žinios studijų metu.</p>	<p>„turiu žinių apie sveiką gyvenimo būdą, nes mama buvo gydytoja, dažnai taikau badavimo metodą“ (1 teiginys);</p> <p>„esu medikė ir visą gyvenimą laikiausi sveiko gyvenimo būdo“ (1 teiginys);</p> <p>„žinių turiu, bet jų netaikau, daug metų sportavau“ (1 teiginys);</p>
<p>Abejingas požiūris. Gyvena pagal pajamas. Menkos pajamos leidžia patenkinti tikrai fiziologinius poreikius.</p>	<p>„sveiku gyvenimo būdu nesidomiu, valgau tai, kas pakliūna, rūkau“ (1 teiginys);</p> <p>„man svarbu nemirti badu“ (1 teiginys);</p> <p>„žinau, kad rūkymas kenkia, tačiau rūkau, maitinuosi kukliai, t. y. pagal pajamas“ (1 teiginys).</p>
<p>Neturi žinių. Vaikystėje sveiko gyvenimo pamokų negavo.</p>	<p>„neturiu supratimo“ (3 teiginiai);</p>

Apibendrinant gautus rezultatus, galima manyti, kad respondentai turi žinių apie sveiką gyvenimo būdą, tačiau dėl mažų pajamų tenka skurdžiau valgyti.

Atsakydami į klausimą apie *sveikatos būklės įtaka socialiniam funkcionavimui* (žr. 4 lentelę), respondentai nurodė dvi nuomones:

4 lentelė

Respondentų sveikatos būklės įtaka socialiniam funkcionavimui	Respondentų teiginiai
<p>Turi įtakos. Neįgalumas turėjo įtakos normaliam funkcionavimui visuomenėje: tapo bedarbiais; liko be gyvenamosios vietos; prarado artimuosius.</p>	<p>„labai, pablogėjusi sveikata trukdo normaliai funkcionuoti“ (5 teiginiai);</p> <p>„po autoavarijos likau neįgali ir tai trukdo normaliai gyventi“ (1 teiginys);</p> <p>„po širdies operacijos likau bedarbiu ir benamiu, paliko mylima moteris“ (1 teiginys).</p>
<p>Neturi įtakos. Optimizmas padeda išgyventi tokiomis sąlygomis. Jaučiasi esantys sveiki.</p>	<p>„jaučiuosi esanti sveika ir tai padeda man išgyventi tokiomis sąlygomis“ (1 teiginys);</p> <p>„esu sveikas ir galiu dirbti“ (1teiginys);</p>

Apibendrinant gautus duomenis, galima daryti išvadą, kad respondentų sveikatos būklė yra ypač svarbus normalaus socialinio funkcionavimo veiksnys. Vienintelė paguoda, kad jie turi nuolatinį pragyvenimo šaltinį, t. y. gauna neįgaliojo, šalpos arba senatvės pensijas.

Užimtumas ir nedarbo problemos. Interviu metu tiriant darbo ir užimtumo aspektus (žr. 5 lentelę), respondentai nurodė dvi nuomones:

Užimtumas ir nedarbo problemos	Respondentų teiginiai
<p>Turi užimtumą. Respondentai lanko kalinių draugijos centrą, skaito knygas, lanko užsienio kalbos ir darbo biržos kursus, už tam tikrą atlygį slaugo ligonius, verčiasi atsitiktiniais darbais, dirba parduotuvėse salės darbuotojais.</p> <p>Nedarbo problemos. Respondentams yra nustatytas nuo 20 iki 30 proc. nedarbingumo lygis. Šie asmenys turi rimtų sveikatos problemų, todėl negali dirbti.</p>	<p>„skaito knygas, lanko dienos centrą“ (1 teiginys);</p> <p>„lanko vokiečių kalbos kursus, slaugo ligonį“ (1 teiginys);</p> <p>„mokosi darbo biržos kursuose“ (1 teiginys);</p> <p>„turi pastovų darbą“ (1 teiginys);</p> <p>„verčiasi atsitiktiniais darbais“ (1 teiginys);</p> <p>„dėl sunkios sveikatos būklės negali dirbti“ (4 teiginiai).</p>

Apibendrinant užimtumo pasiskirstymą, matyti, kad pagrindinis respondentų pragyvenimo šaltinis – trumpalaikiai uždarbiai arba valstybės parama. Jie susiduria su finansinėmis problemomis. Pastebėta, kad asmenys turintys sveikatos problemų, neturi motyvacijos keistis.

Specialybė. Atsakydami į klausimą apie specialybės turėjimą, respondentai pasiskirstė taip: „muzikantas“ (2 teiginiai); „rusų kalbos filologas“ (1 teiginys); „vaikų gydytojas“ (1 teiginys); „siuvėjas“ (1 teiginys); „statybininkas“ (1 teiginys); „kontrolierius“ (1 teiginys); „neturi jokios specialybės“ (2 teiginiai).

Gauti duomenys leidžia teigti, kad respondentų gretose yra ir paklausių specialybių atstovų: medikai, statybininkai. Asmenys, turintys rimtų sveikatos problemų bei sulaukę pensioninio amžiaus, sunkiau pritampa prie nuolat besikeičiančios situacijos darbo rinkoje.

Darbo stažas. Respondentai į klausimą apie bendrą darbo stažą atsakė taip: „30 metų“ (1 teiginys); „20 metų“ (2 teiginiai); „15 metų“ (1 teiginys); „5 metų“ (1 teiginys); „3 metų“ (1 teiginys); „2 metų“ (1 teiginys); „6 mėnesių“ (1 teiginys); „niekados nedirbo“ (1 teiginys).

Apibendrinant gautus duomenis galima manyti, kad respondentų turimas darbo stažas neišgelbėjo nuo benamystės. Benamystė yra platesnis socialinis reiškinys, kuris siejamas su asmeninėmis bei psichologinėmis savybėmis, atsitiktinėmis priežastimis, politiniais visuomenės pertvarkymais.

Atsakydami į klausimą apie *atleidimą iš paskutinio, buvusio darbo priežastys* (žr. 6 lentelę), respondentai nurodė šias nuomones:

6 lentelė

Respondentų atleidimo iš paskutinio darbo priežastys	Respondentų teiginiai
Teistumas. Įsidarbinant, darbdavio neišpėjo apie turėtus teistumus, todėl vėliau teko palikti darbą.	„dėl teistumo“ (1 teiginys);
Sveikata. Pablogėjus sveikatai teko palikti darbą.	„dėl pablogėjusios sveikatos“ (1 teiginys);
Alkoholizmas. Darbdavys pastebėjo darbe vartojant alkoholį.	„dėl alkoholizmo“ (1 teiginys);
Skyrybos. Po skyrybų teko palikti darbą.	„mano darbdavys buvo žmona, po skyrybų teko palikti darbą“ (1 teiginys);
Išėjo savo noru. Dėl mažo atlyginimo teko ieškoti kito darbo.	„išėjau savo noru“ (2 teiginiai); „išėjau į pensiją“ (1 teiginys); „dėl mažo atlyginimo išėjau pats“ (1 teiginys);
Niekados nedirbo. Užaugo asocialioje šeimoje, nuo vaikystės tapo gatvės vaiku.	„niekados nedirbau“ (1 teiginys).

Interviu metu gauti rezultatai rodo, kad respondentai buvo atleisti dėl įvairių priežasčių: išėjo savo noru, dėl mažo atlyginimo, teistumo bei įkalinimo, pablogėjusios sveikatos, alkoholizmo.

Tapus bedarbiu ar buvo pasiūlytas darbas, respondentų atsakymų variantus galima suskirstyti į grupes:

- „niekas nesiūlė jokio darbo“ (5 teiginiai);
- „darbo visada ieškojau pats“ (2 teiginiai);

- „niekadės nedarbiau“ (1 teiginys);
- „rėmė buvęs darbdavys“ (1 teiginys).

Iš atlikto tyrimo duomenų matyti, kad respondentai bedarbystės laikotarpiu dažniausiai nesulaukdavo jokios pagalbos. Tikrai vieną respondentą rėmė buvęs darbdavys. Ilgalaikiai bedarbiai yra bene pažeidžiamiausias gyventojų sluoksnius. Jie skursta, netenka būsto, ryškėja socialinė atskirtis.

Tiriant respondentų *asmenines pajamas per mėnesį*, nustatyta, kad 2 respondentai neturėjo jokio pragyvenimo šaltinio, o kiti nuo 184 iki 800 Lt.

Gauti duomenys leidžia teigti, kad skurdas ir alkis yra dažni benamių palydovai. Benamiai turėdami menkas pajamas neturi galimybių tinkamai maitintis. Skurdas riboja žmogų gyventi oriai. Pagrindinės skurdo priežastys yra šios: mažos pajamos, nedarbas, bloga sveikata.

Pateikus klausimą *dėl alkoholio vartojimo*, matyti, kad respondentai įvardino šias nuomones: 7 teiginiai „neturi“; 2 teiginiai „turi“.

Remiantis įvairių mokslininkų atliktais tyrimais, dažniausiai išskiria vieną iš benamystės priežasčių – alkoholizmą. Psichologai teigia, kad priklausantieji slepia tiesą, o tai reiškia, kad jie apgaudinėja save. Vienas svarbiausių sveikatos rizikos veiksnių yra žalingi įpročiai.

Pateikus klausimą *dėl narkotinių medžiagų vartojimo*, respondentai įvardino šias nuomones: 1 teiginys „vartoja nuo 14 metų“, o kiti neigė, kad „neturi problemų“.

Apibendrinus duomenis, galima manyti, kad narkomanija nėra labai paplitusi tarp benamių. Dėl mažų pajamų ir skurdo įgyti narkotikų yra prabanga. Statistika teigia, kad narkomanija – jaunų žmonių liga.

Atsakydami į klausimą apie *alkoholizmo paplitimą tarp žmonių, neturinčių nuolatinės gyvenamosios vietos*, respondentų nuomonės pasiskirstė taip: 7 teiginiai „labiau paplitęs alkoholizmas“; 2 teiginiai „nelabai“.

Alkoholio vartojimas – vienas svarbiausių požymių, atskiriančių benamius nuo kitų sluoksnių. Apklaustieji aiškino, jog kraštutinėmis gyvenimo sąlygomis, išgerti būtina, kitaip jie neištvirtų. Alkoholio ir jo pakaitalų vartojimas tampa benamių bendravimo dalimi.

Į klausimą apie *narkomanijos paplitimą ir kvaišalų vartojimą tarp žmonių, neturinčių nuolatinės gyvenamosios vietos tarpe*, respondentų nuomonės pasiskirstė taip: „narkomanija paplitusi mažiau“ (6 teiginiai); „labiau narkomanija“ (1 teiginys); „pakankamai daug yra narkomanų“ (1 teiginys); „ypač daug jų stotyje“ (1 teiginys).

Apibendrinus rezultatus, galima teigti, kad narkotikų vartojimas mažiau paplitęs tarp žmonių neturinčių gyvenamosios vietos.

Atsakydami į interviu klausimą „*Ar teko nakvoti gatvėje*“, respondentai nurodė: „daug kartų“ (2 teiginys); „teko, nakvojau ant suoliuko“ (1 teiginys); „teko, nakvojau stotyje“ (1 teiginys); „labai dažnai, teko patirti smurtą“ (1 teiginys); „nakvojau laiptinėje arba tiesiog vaikščiojau“ (1 teiginys); „įmotė išvarė iš namų, teko nakvoti pas draugę“ (1 teiginys); „vaikystėje teko pabėgti iš globos įstaigos ir nakvoti gatvėje“ (1 teiginys); „gatvėje neteko nakvoti, visą laiką priglaidavo draugai“ (1 teiginys).

Apibendrinus respondentų atsakymus, galima teigti, kad būsto neturintys asmenys nakvoja kur papuola, laiptinėse, geriausiu atveju laikinai priglaidžia draugai. Ypač pažeidžiamos gatvėje yra moterys, jos dažnai patyria smurtą.

Į klausimą apie *pirmą kartą svetimo daikto paėmimą*, respondentai nurodė: „vaikystėje buvau labai judrus vaikas ir tėvams pridarydavau daug bėdų“ (1 teiginys); „ne, neteko“ (1 teiginys); „vogti neteko, užaugau normalioje šeimoje“ (1 teiginys); „neatsimenu, tiesiog tai buvo daug kartų“ (4 teiginys); „įmotė dažnai palikdavo namie be pinigų, todėl teko vogti iš jos“ (1 teiginys); „vaikystėje vogiau obuolius“ (1 teiginys).

Apibendrinant, galima teigti, kad respondentams elgesio problemos prasidėjo dar gyvenant šeimoje arba vaikų namuose. Vėliau šie asmenys atsidurdavo tiesiog gatvėje. 1 respondentas apie vagystes pasakė netiesą, nes pažymoje apie paleidimą iš įkalinimo įstaigos nurodyti baudžiamojo kodekso straipsniai apie vagystes ir kitus jo nusikaltimus.

Tiriant *santykius su artimaisiais* (žr. 7 lentelę), respondentai nurodė šias nuomones:

7 lentelė

Respondentų ryšys su artimaisiais	Respondentų teiginiai
Slegia vienatvė. Ryšiai su artimaisiais nutrūkę, draugų neturi. Savo vaikų neturėjimas - tai dar viena vienatvės priežastis.	„esu vienišas, su artimaisiais nebendrauju“ (5 teiginiai); „tėvai mirę, vaikų neturiu, esu vienišas“ (1 teiginys);
Epizodinis ryšys su artimaisiais. Kiekvieną vakarą nakvynės namuose turi galimybę paskambinti žmonai. Kiti respondentai su vaikais, sugyventine, mama matosi retai.	„gerai sutariu su žmona ir mama“ (1 teiginys); „bendrauju su vaikais, draugų neturiu“ (1 teiginys); „palaikau ryšius su sugyventine“ (1 teiginys)

Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad dauguma respondentų jaučiasi vieniši, jų nutrūkę socialiniai ryšiai su šeima, draugais. Tarp benamių yra nemažai atlikusių bausmę įkalinimo įstaigose. Bausmės atlikimo laikotarpiu jie praranda ryšius su artimaisiais, giminėmis, draugais. Teko pastebėti, kad vieniši dažniausiai būna vaikų namų auklėtiniai. Daugelis benamių dažnai atsiduria visiškoje vienatvėje, išgyvena nebūties bei nesaugumo jausmą.

Teistumas. Respondentai apie teistumą nurodė taip: 5 teiginiai „neteisti“, 4 teiginiai „teisti“ (iš jų 1 respondentas kalėjo 30 metų).

Apibendrinant, galima manyti, kad benamiai yra linkę dažniau nusikalsti. Jeigu kalinys paleidžiamas ne pirmą kartą ir jo niekas nelaukia, tai jam belieka vėl nusikalsti ir grįžti į kalėjimą.

Apie *patekimą į nakvynės namus* (žr. 8 lentelę) respondentai nurodė:

Respondentų patekimas į nakvynės namus	Respondentų teiginiai
<p>Iš įkalinimo įstaigos. Po teistumo respondentams dažnai tenka kreiptis į nakvynės namus, nes artimieji nepriima.</p>	<p>„iš įkalinimo įstaigos“ (1 teiginys);</p>
<p>Iš socialinės reabilitacijos vietų. Dėl traumų, susirgus chroniškais ligomis respondentai negali grįžti į namus arba dėl bejėgiškos būklės negali pasirūpinti savimi.</p>	<p>„iš socialinės reabilitacijos vietos“ (1 teiginys); „iš ligoninės“ (3 teiginiai);</p>
<p>Po skyrybų. Asmenims, neturintiems nuosavo būsto, po skyrybų tenka kreiptis į nakvynės namus.</p>	<p>„po skyrybų“ (2 teiginiai);</p>
<p>Dėl mažų pajamų. Respondentė turėjo banko paskolą būstui, išėjus į pensiją, butą teko parduoti.</p>	<p>„dėl mažų pajamų prarado būstą“ (1 teiginys);</p>
<p>Atvežtas iš gatvės. Dėl priklausomybės alkoholiui ir narkotinėms medžiagoms dažnai tenka atsidurti tiesiog gatvėje. Šiems asmenims reikalinga socialinė pagalba.</p>	<p>„atvežtas iš gatvės“ (1 teiginys).</p>

Apibendrinant gautus duomenis, respondentai į nakvynės namus patenka iš ligoninių, po skyrybų, iš įkalinimo vietų, nukentėję nuo nesąžiningų piliečių ir kt.

Analizuojant *netekimo gyvenamosios vietos priežastis*, respondentai nurodė šias nuomones (žr. 9 lentelę):

Respondentų netekimo gyvenamosios vietos priežastys	Respondentų teiginiai
<p>Teistumas. Ilgą laiką tarpą kalėjo įkalinimo įstaigose, nutrūko ryšiai su artimaisiais, neteko gyvenamojo ploto.</p> <p>Skyrybos arba probleminiai santykiai su artimaisiais. Asmenys neturėjo nuosavo būsto, todėl po skyrybų tapo benamiais. Nesutarimai su tėvais, patėviu turėjo įtakos benamystei.</p> <p>Mažos pajamos. Dėl mažų pajamų išsiskolino ir teko parduoti butą.</p>	<p>„30 metų kalėjau įkalinimo įstaigose, nutrūko ryšiai su artimaisiais“ (1 teiginys);</p> <p>„po skyrybų netekau gyvenamojo ploto“ (4 teiginiai);</p> <p>„tėvai pardavė būstą ir išvažiavo, o savo būsto neturėjau“ (2 teiginiai);</p> <p>„patėvis išvarė iš namų, nuo 17 metų likau gatvėje“ (1 teiginys);</p> <p>„turėjau paskolą, dėl mažų pajamų negalėjau išlaikyti būsto“ (1 teiginys)</p>

Apibendrinant, galima teigti, kad gyvenamosios vietos netekimo priežastimi dažniausiai siejamos su šeimyninėmis problemomis – skyrybos, nesutarimai su artimaisiais, pablogėję santykiai su tėvais.

Respondentai, atsakydami į klausimą apie *diskriminaciją visuomenėje*“, nurodė: „slegia pinigų stygius“ (3 teiginiai); „jaučiu dėl sveikatos ir pinigų“ (1 teiginys); „jaučiu, nes gyvenu nakvynės namuose“ (1 teiginys); „ypač jaučiau vaikystėje, nes pastoviai mušė įmotė“ (1 teiginys); „nejaučiu, nes žmonės mano atžvilgiu yra geranoriški“ (2 teiginiai); „užaugau vaikų namuose ir jaučiausi niekam nereikalingas“ (1 teiginys).

Apibendrinant gautus duomenis, galima manyti, kad respondentai jaučia diskriminaciją dėl pinigų stygiaus, pablogėjusios sveikatos, patirto smurto, nereikalingumo jausmo.

Į klausimą „*Ar turėtų savivaldybė imtis kažkokių specialių priemonių žmonių be nuolatinės gyvenimo vietos daliai palengvinti, aprūpinti gyvenamuoju plotu*“, respondentai įvardino: „norėčiau, kad tokiems žmonėms skirtų daugiau socialinių būstų“ (5 teiginiai); „savivaldybė nieko nedarė, kad aprūpintų socialiniais būstais“ (1 teiginys); „iš savivaldybės nieko nesitikiu“ (2 teiginiai); „neturiu nuomonės“ (1 teiginys).

Apklaustos duomenys rodo, kad respondentai norėtų turėti būstą, tačiau priekaištuoja savivaldybei dėl nesugebėjimo aprūpinti socialiniais būstais. 2 respondentai yra nusivylę savivaldybe ir nesitiki, kad kada nors gaus socialinį būstą.

Pateikus klausimą apie *neturėjimą gyvenamojo ploto trukmę*, respondentai nurodė: „13 metų“ (1 teiginys); „8 metai“ (1 teiginys); „7 metai“ (1 teiginys); „6 metai“ (1 teiginys); „5 metai“ (2 teiginiai); „4 metai“ (1 teiginys); „1 metai“ (2 teiginiai).

Galima teigti, kad kuo ilgiau trunka benamystės laikotarpis, tuo daugiau randasi pralaimėjimų bruožų. Po 4 - 6 metų žmogus įtraukiamas į benamių aplinką, įsisąmonina elgesio taisykles stotyse bei kitose vietose. Asmuo beveik neturi galimybių savarankiškai rasti išeitį iš šios situacijos. Šiuo atveju būtina socialinių darbuotojų, psichologų, bei kitų specialistų pagalba.

Analizuojant klausimą apie *turėjimą šeimą, artimą žmogų, draugą*, respondentai įvardino: „bendrauju su mama ir žmona“ (1 respondentas); „draugą suradau nakvynės namuose“ (1 teiginys); „turiu draugą, kuris remia finansiškai“ (1 teiginys); „neturiu jokio artimo žmogaus“ (6 teiginiai).

Apibendrinant duomenis, galima teigti, kad daugiau nei pusė (6 teiginiai) respondentų neturi jokio artimo žmogaus, jaučiasi vieniši. Dauguma šių žmonių kartu su namais prarado ir ryšius su savo ankstesnės aplinkos žmonėmis.

Į klausimą apie *pagalbos gavimą sunkiu momentu* (žr. 10 lentelę), respondentai nurodė dvi nuomones:

10 lentelė

Pagalba sunkiu momentu	Respondentų teiginiai
Pagalbos niekas nesuteikė. Respondentai sunkiu momentu buvo vieni, jiems iškylusias problemas teko spręsti patiems.	„niekas nepadėjo, savo problemas sprendžiau pats“ (5 teiginiai);
Padėjo atsitiktiniai žmonės. Kita respondentų grupė sulaukė pagalbos: nepažįstama moteris leido savo namuose išsimaudyti, pamaitino, apnakvindino. Buvęs darbdavys sunkiu momentu ilgai rėmė pinigais.	„padėjo svetimas žmogus“ (3 teiginiai); „padėjo buvęs darbdavys“ (1 teiginys)

Apibendrinant galima daryti išvadas, kad dauguma respondentų krizės atveju buvo vieni. Labai svarbu, kad socialinis darbuotojas sugebėtų atpažinti situaciją ir tinkamai į ją reaguotų. Socialiniai darbuotojai turėtų nuolat lavinti savo žinias ir įgūdžius dirbti su krizės ištiktais žmonėmis.

Interviu metu atsakant į klausimą apie *pagalbos poreikį nakvynės namuose*, respondentai nurodė šias nuomones (žr. 11 lentelė):

11 lentelė

Pagalbos poreikis nakvynės namuose	Respondentų teiginiai
<p>Poreikis nakvynei. Respondentai pageidavo nakvynės, nusiprausti, šiltai išsimiegoti.</p>	<p>„norėtų nakvynės, stogo virš galvos, nusiprausti“ (5 teiginiai);</p>
<p>Informacijos poreikis. Respondentams trūksta informacijos jiems rūpimais klausimais, dėl prarastų įgūdžių nesugeba sutvarkyti dokumentų.</p>	<p>„pagalbos tvarkant dokumentus“ (2 teiginiai); „informacijos jam rūpimais klausimais“ (1 teiginys).</p>
<p>Bendravimo poreikis. Respondentai jaučiasi vieniši, todėl jiems trūksta bendravimo, artimųjų šilumos.</p>	<p>„daugiau bendravimo“ (1 teiginys);</p>

Apibendrinant duomenis, galima daryti išvadą, kad žmogui labai svarbu patenkinti gyvybinius poreikius, tai miego, maisto, poilsio, sveikatos palaikymo. Užtrukus benamystės laikotarpiui arba ilgai kalint įkalinimo įstaigose, prarandami socialiniai įgūdžiai, todėl reikalinga socialinio darbuotojo pagalba tvarkant dokumentus, pildant įvairius blankus, palydint į reikiamas įstaigas, tarpininkaujant. Šiems žmonės bendravimas su kitais žmonėmis yra problematiškas, todėl jie pageidauja bendravimo su socialiniais darbuotojais.

Interviu metu aiškintasi dėl *socialinių darbuotojų pagalbos reikalingumo* (žr. 12 lentelę), respondentai nurodė:

Socialinio darbuotojo pagalbos reikalingumas	Respondentų teiginiai
<p>Socialinio darbuotojo pagalba reikalinga. Išreiškė pasitenkinimą ir džiaugsmą, kad gali naudotis socialinio darbuotojo pagalba.</p> <p>Bendravimo poreikis. Stinga asmeninio bendravimo, norėtų, kad tam būtų skirta daugiau laiko.</p> <p>Nereikalinga socialinio darbuotojo pagalba. Mano, kad socialinio darbuotojo pagalba nereikalinga, puikiai tvarkosi patys.</p>	<p>„džiaugiasi socialinių darbuotojų pagalba“ (6 teiginiai);</p> <p>„norėtų bendravimo“ (2 teiginiai).</p> <p>„socialinio darbuotojo pagalbos nereikia“ (1 teiginys);</p>

Galima daryti išvadą, kad socialinio darbuotojo pagalba reikalinga sprendžiant respondentų socialines problemas. Socialinio darbo aspektu, galima teigti, kad pokalbis, interviu bei konsultacija yra pagrindinis socialinio darbuotojo įrankis. Socialiniam darbuotojui svarbu mokėti išklaudyti klientą, paremti ir užtikrinti jam saugumo pojūtį, t. y. – palaikyti emociškai bei psichologiškai. Svarbu veiksmais padėti klientui pagerinti socialinį jo funkcionavimą, būti jo tarpininku ir užtarėju, galinti klientą pasinaudoti prienamais ištekliais.

Analizuojant atsakymus į klausimą *ką norėtų pakeisti savo gyvenime*, respondentai įvardino: „tiki, kad gaus socialinį būstą“ (2 teiginiai); „tikiuosi grįžti pas mamą“ (1 teiginys); „be pinigų sunku ką nors pakeisti, buto nenupirksi“ (1 teiginys); „norėčiau baigti kursus, gauti norimą darbą, gyventi savo bute“ (1 teiginys); „norėčiau sutikti moterį ir su ja susieti ateitį“ (1 teiginys); „norėčiau pasveikti, sutaupyti pinigų, gauti socialinį būstą“ (1 teiginys) „iš gyvenimo nieko nesitikiu, ateities planų neturiu“ (2 teiginiai).

Apklaustos duomenys rodo, kad respondentų požiūris į ateitį yra gana įvairus. Pusė respondentų mano, kad jų gyvenimas ateityje pagerės, o kiti į ateitį žiūri gana pesimistiškai. Ryškūs skirtumai pastebimi tarp vyrų ir moterų. Moterys labiau jaučia netikrumą dėl ateities, o vyrai yra daugiau optimistai. Respondentai pagerėjimą sieja su socialinio būsto gavimu, su ryšių atstatymu su artimaisiais, sveikatos pagerėjimu.

Į klausimą apie *paramos poreikį*, respondentai nurodė šias nuomones (žr. 13 lentelę):

13 lentelė

Respondentų paramos poreikis	Respondentų teiginiai
<p>Finansinės pagalbos poreikis. Stinga pinigų būtiniausiems dalykams: maistui, vaistams. Norėtų, kad valstybės pagalba būtų didesnė.</p> <p>Bendravimo poreikis. Jaučiasi vieniši, todėl stinga bendravimo. Norėtų, kad socialiniai darbuotojai tam skirtų daugiau dėmesio.</p> <p>Nakvynės poreikis. Džiaugiasi, kad turi nakvynę, stogą virš galvos.</p> <p>Pagalba nereikalinga. Kitų pagalbos nereikia, pasitiki tikrai savo jėgomis.</p>	<p>„finansinės pagalbos“ (3 teiginiai);</p> <p>„bendravimo“ (2 teiginiai);</p> <p>„nieko nereikia, džiaugiasi, kad gyvena nakvynės namuose“ (3 teiginiai);</p> <p>„pasitiki tikrai savo jėgomis“ (1 teiginys);</p>

Duomenys rodo, kad respondentai pageidautų finansinės paramos ir nakvynės. Kritinėje situacijoje socialinė pagalba respondentams labai svarbi ir reikalinga. Socialiniam darbuotojui labai svarbu objektyviai įvertinti socialinių paslaugų poreikį. Poreikio vertinimas užtikrina, kad paslaugos bus suteiktos tiems, kuriems labiausiai jų reikia.

Nuomones apie *nakvynės namų veiklą* (žr. 13 lentelę), respondentai įvardino šias nuomones:

13 lentelė

Respondentų nuomonės apie nakvynės namų veiklą	Respondentų teiginiai
<p>Išreiškė pasitenkinimą. Patenkinti gyvenimo sąlygomis, darbuotojų požiūriu į juos. Džiaugiasi, kad žiemą nereikia šalti gatvėje.</p> <p>Išreiškė nepasitenkinimą. Erzina asmenys, turintys įvairias priklausomybes. Kambariuose gyvena po 4 – 6 asmenys, jaučia diskonfortą.</p>	<p>„nakvynės namų darbu esu patenkintas“ (6 teiginiai);</p> <p>„čia dirba geri darbuotojai“ (1 teiginys);</p> <p>„dėkoju Dievui, kad pakliuvau į nakvynės namus, nes neįsivaizduoju, kur galėčiau būti“ (1 teiginys)</p> <p>„gyvena per daug žmonių ir negerai, kad tarp jų daug gyvena žmonių, turinčių priklausomybę alkoholiui bei narkotinėms medžiagoms“ (1 teiginys);</p>

Apibendrinus gautus duomenis, galima daryti išvadą, kad daugumai respondentų nakvynės namai yra reikalingi ir jie patenkinti čia dirbančių darbuotojų darbu bei laikinai suteikta pastoge, kad žiemą nesusaltų. Socialiniai darbuotojai padeda spręsti benamių socialines problemas, suteikia galimybę keisti jiems savo gyvenimą, įgyja pasitikėjimą savimi.

Apibendrinant kokybinio tyrimo rezultatų duomenis, galima daryti išvadas:

1. Skurdas, nedarbas ir kiti nepritekliai gimdo alkoholizmą, narkomaniją. Alkoholizmą skatina ir šeimyninė padėtis. Dažniausiai probleminis alkoholio vartojimas pasitaiko tarp išsiskyrusių, nevedusių. Benamiai, dažnai vartojantys alkoholinius gėrimus, nepripažįsta, kad turi alkoholinių problemų.
2. Kaip socialinių paslaugų poreikį nakvynės namuose, benamiai įvardino pagalbą, susijusią su jų problemomis: tai būsto, įdarbinimo, bendravimo, dokumento tvarkymo, sveikatos klausimais.
3. Akivaizdu, kad nuo socialinio darbuotojo profesionalumo ir asmeninių savybių priklauso socialinio darbo kokybė.
4. Nuo benamystės neapsaugoti ir išsilavinę, diplomuoti asmenys. Išsilavinę benamiai turi daugiau galimybių pagerinti savo gyvenimo kokybę arba persikvalifikuoti.
5. Sėkminga vaiko socializacija priklauso nuo šeimos požiūrio į mokslus.
6. Sveikatos priežiūra ir benamystė tiesiogiai susijusi su prasta gatvėje gyvenančių žmonių sveikata. Sveikatos būklė yra ypač svarbus normalaus socialinio funkcionavimo veiksnys.
7. Ilgalaikis nedarbas yra viena iš pagrindinių skurdo priežasčių. Pagrindinis benamių pragyvenimo šaltinis – trumpalaikiai uždarbiai arba valstybės parama. Jie susiduria su finansinėmis problemomis.
8. Dauguma benamių jaučiasi vieniši, jų nutrūkę socialiniai ryšiai su šeima, draugais. Jie išgyvena nebūties bei nesaugumo jausmą.
9. Benamiai yra linkę dažniau nusikalsti. Bausmės atlikimo laikotarpiu jie praranda ryšius su artimaisiais, giminėmis, draugais.
10. Gyvenamosios vietos netekimo priežastimi dažniausiai siejamos su šeimyninėmis problemomis – skyrybos, nesutarimai su artimaisiais, pablogėję santykiai su tėvais.
11. Kuo ilgiau trunka benamystės laikotarpis, tuo daugiau randasi pralaimėjimų bruožų. Po 4 – 6 metų žmogus įtraukiamas į benamių aplinką, įsisąmonina jų elgesio taisykles, prarandami socialiniai įgūdžiai.

12. Benamių požiūris į ateitį yra gana įvairus. Pusė respondentų mano, kad jų gyvenimas ateityje pagerės, o kiti į ateitį žiūri gana pesimistiškai. Pagerėjimą sieja su socialinio būsto gavimu, ryšių atstatymu su artimaisiais, sveikatos pagerėjimu.
13. Daugumai benamių nakvynės namai yra reikalingi. Socialiniai darbuotojai padeda spręsti benamių socialines problemas, suteikia galimybę keisti jiems savo gyvenimą, įgyja pasitikėjimą savimi.

IŠVADOS

1. Benamystė ir skurdas yra neatsiejami. Benamystė – tai ne tik būsto neturėjimas. Tai labai sudėtinga socialinė-ekonominė problema, kurios priežastys ir padariniai apima daugelį visuomenės ir privataus gyvenimo sričių. Butai prarandami dėl įvairių priežasčių: disfunkcinių santykių šeimoje, netekus darbo, degradavus, praradus sveikatą. Ilgalaikis nedarbas sudaro didžiausią grėsmę ūkio funkcionavimui ir kiekvienam žmogui. Nutrūkus profesiniai veiklai, staiga pasikeičia žmogaus socialinė aplinka, jis netenka įprastinių bendravimo galimybių, nutrūksta reikšmingi jam socialiniai ryšiai. Alkoholizmas yra dažnas reiškinys tarp nakvynės namų gyventojų, jie – praradę gyvenamąjį būstą, ryšius su artimaisiais, sveikatą. Sveikatos priežiūra ir benamystė tiesiogiai susijusi su prasta gatvėje gyvenančių žmonių sveikata. Daugeliui benamių sveikatos priežiūros paslaugos yra neprieinamos. Benamiai labiau linkę į chroniškus susirgimus. Didelė problema, susijusi su benamyste – neigiamas visuomenės požiūris į benamius. Apskittai, benamystės problemai visuomenėje skiriama pernelyg mažai dėmesio, trūksta objektyvios ir patikimos informacijos.
2. Socialinių paslaugų poreikis vis didėja. Jų teikiama nepakankamai, todėl socialinių paslaugų sistemą bendruomenėse būtina plėtoti ir didinti socialinių paslaugų įvairovę. Šiuolaikinis socialinis darbas orientuotas į kliento aktyvumą. Socialinis darbuotojas tampa kliento problemų aptikimo, įvertinimo ir sprendimo vadybininku. Bloga socioekonominė situacija pati savaime skatina plėsti socialines paslaugas ir socialinį darbą. Dirbant su marginalinėmis gyventojų grupėmis, socialinis darbas yra viena iš pagrindinių priemonių skurdui įveikti. Pastaruoju metu, ypač žiemos sezono metu, jaučiamas vietų nakvynės namuose stygius ir poreikis plėsti nakvynės namus.
3. Benamiams reikalinga speciali socialinė, ekonominė, finansinė, edukacinė pagalba, siekiant apsaugoti juos nuo nedarbo, smurto, išnaudojimo. Vienas iš svarbiausių socialinės paramos poreikį sąlygojančių veiksnių yra žemas pajamų lygis arba visiškai jo neturėjimas. Pagrindiniai valstybės įrankiai siekiant sumažinti benamystę yra šie: nakvynės namai, reabilitacijos centrai, pensionai, valstybės teikiama parama, pašalpos bei nemokamas maitinimas, socialinių darbuotojų pagalba. Nakvynės namuose asmenims, neturintiems būsto, sudaromos socialinių poreikių tenkinimo galimybės: saugi nakvynė, informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas atstatant socialinius ryšius su artimaisiais bei įsidarbinant, sprendžiant būsto įsigijimo bei sveikatos klausimais. Valstybės sektorius vaidina pagrindinį vaidmenį instituciniame socialinės politikos modelyje, tenkinant žmonių poreikius, o likusiame socialinės politikos

modelyje jo vaidmuo yra ribotas, nes žmonių poreikių tenkinimo pagrindiniai šaltiniai yra rinka ir šeima.

REKOMENDACIJOS

1. Benamiams privalo būti suteikta savalaikė ir pilnavertiška sveikatos apsauga. Negydant benamius, padidėja vaikams bei sveikai visuomenei susirgti užkrečiamomis ligomis (TBC, hepatitais, niežais, pedikulioze ir kt.). Pravartu steigti specializuotus nakvynės namus.
2. Valstybė privalo sudaryti sąlygas dirbti ir užsidirbti, kad galima būtų tinkamai išlaikyti save bei savo šeimą. Reikalinga kompleksinė paslaugų sistema, kuri užtikrintų tęstinę ir sistemišką pagalbą, todėl pravartu steigti dienos centrus, kur jie galėtų lavinti socialinius įgūdžius bei dirbti ir už tai gaudami atlygį.
3. Benamystė kelia pavojų visuomenei, prieštarauja jos moraliniams principams, todėl negalima jos palikti savieigai. Įvairios prevencijos priemonės turėtų riboti benamystės plėtrą: užtikrinti socialines garantijas mažas pajamas gaunantiems asmenims, sudaryti galimybę tobulinti socialinius įgūdžius.
4. Socialinių darbuotojų pastangų likviduoti socialinę atskirtį niekada nepakaks. Didėjant darbo krūviams, socialiniams darbuotojams gresia „perdegimo sindromas“. Todėl darbovietėse reikėtų steigti psichologo etatą.
5. Nakvynės namuose teikiamos tik trumpalaikės socialinės globos paslaugos, todėl savivaldybės benamius turėtų aprūpinti socialiniais butais arba bendrabučiais, socialinių darbuotojų priežiūroje. Čia galėtų apsigyventi benamiai, turintys visas socialines garantijas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija.- Vilnius, 2006;
2. Vilniaus miesto nakvynės namų nuostatai. – Vilnius, 2006;
3. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų kvalifikacinių reikalavimų, socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo tvarkos darbuotojų atestacijos tvarkos aprašų patvirtinimo 2006 m. balandžio 5 d. Nr. A1-92;
4. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas// Valstybės žinios, Nr.17-589, 2006;
5. [Lietuvos Respublikos Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti bei daugiabučiams namams modernizuoti įstatymas, 2005-07-05 Nr. I-2455, \(Žr. priega per internetą < http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l? >\);](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?>)
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. rugpjūčio 9 d. Nr.326 nutarimas „Dėl našlaičių, baigusiu atitinkamo mokymo įstaigas, asmenų grįžusių iš įkalinimo vietų ir neturinčių nuolatinės gyvenamosios vietos, apgyvendinimo, įregistravimo ir įdarbinimo“// Valstybės žinios, Nr.26 –703, 1991;
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. balandžio 30 d. nutarimas Nr.318 „Dėl nakvynės namų steigimo grįžusiems iš įkalinimo vietų bei kai kuriems kitiems asmenims ir jų įdarbinimo“// Valstybės žinios, Nr.18-540, 1992;
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. rugsėjo 25 d. nutarimas Nr.704 „Dėl Lietuvos Respublikos gyventojų aprūpinimo gyvenamomis patalpomis įstatymo įgyvendinimo tvarkos“// Valstybės žinios, Nr. 29-908, 1992;
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. liepos 23 d. nutarimas Nr. 558 „Dėl Lietuvos Respublikoje gyvenančių socialiai remtinų asmenų, neturinčių nuolatinės gyvenamosios vietos arba praradusių teisę į ją, apskaitos laikinosios tvarkos patvirtinimo“// Valstybės žinios, Nr.32 (17)-753, 1993;
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gegužės 9 d. nutarimas Nr. 360 „Dėl socialinės paramos koncepcijos“//Valstybės žinios, Nr. 36-653, 1994;
11. Socialinių paslaugų katalogas – Vilnius, 2006;
12. Vilniaus miesto Socialinės paramos centro Vienkartinių pašalpų iki 1 MGL ir MGL skyrimo tvarkos aprašas. – Vilnius, 2006; Vilniaus miesto savivaldybės Socialinės paramos centro paramos skyrimo nuostatai, 2004;
13. Socialinės paramos koncepcijos //Valstybės žinios, Nr.36-653, 1994;

14. Bagdonas A. Socialinis darbas Lietuvoje: raidos, praktikos ir akademinis aspektai // Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, 2001, Nr. 1, p. 12;
15. Bernotas D., Guogis A. Globalizacija, socialinė apsauga ir Baltijos šalys – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006, p. 44;
16. Bulotaitė L. Narkotikai ir narkomanija – Vilnius: Tyto alba, 2004, p. 42;
17. Čepulkauskaitė I. „Gatvės žmonės“: gyvenimas be namų – žiūrėta per internetą 2008-04-15;
18. Guogis A. Socialinės politikos modeliai – Vilnius: Eugrimas, 2000, p.57-71;
19. Guogis A. Socialinių paslaugų ekonominiai svertai Lietuvos savivaldybėse – Socialinis darbas 2005 m. Nr. 4(1), p. 67;
20. Išoraitė M. socialinių paslaugų administravimas – Vilnius: Saulelė, 2007, p. 250;
21. Ivanauskienė V., Varžinskienė L. Žmonių, gyvenančių su lėtiniu alkoholizmu sergančiais vyrais, psichosocialinės problemos – Socialinis darbas Nr. 5(2), 2006, p. 94-95;
22. Johnson L. C. Socialinio darbo praktika – VU, 2001, p. 21, p. 298;
23. Jucevičienė P. Organizacijos elgsena – Kaunas: Technologija, 1996, p. 86-91;
24. Kairys J. Tarp paramos ir pagalbos – Utena: Kintava, 2001, p. 34;
25. Kanopienė V., Mikulionienė S. Lietuvos benamiai: elgsena ir nuostatos – Socialinis darbas 2005 m. Nr. 4(2);
26. Kanopienė V., Mikulionienė S. Lietuvos benamiai: gyvenimo sąlygos – 2004, p. 53;
27. Kocai E. Benamystė kaip socialinis reiškinys – Filosofija. Sociologija. 2006. Nr. 2, p. 53;
28. Kriščiūnas A. Psichikos ligos ir mes – Vilnius: UAB Ciklonas, 2002, p. 89;
29. Kuorienė O. Narkomanija, alkoholizmas ir kitos priklausomybės – bėgimas nuo gyvenimo – Vilnius: Mokslo aidai, 2002, p. 103;
30. Kviesskienė G. Pozityvioji socializacija – Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2005, p. 27;
31. Lazutka R. Pajamos, vartojimas ir skurdas//žmogaus socialinė raida Socialinės politikos grupė – Vilnius: Homo Liber, 2001, p. 103;
32. Leliūgienė I. Socialinė pedagogika – Kaunas: Technologija, 2003, p. 132;
33. Leliūgienė I. Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas – Kaunas: Technologija, 2003, p. 89, p. 119;
34. Leliūgienė I. Žmogus ir socialinė aplinka – Kaunas: Technologija, 1997, p. 29, p. 181;

35. Lietuva socialinių pokyčių erdvėje – Vilnius: Darbo ir socialinių tyrimų institutas, 1996, p. 337;
36. Lietuvos socialinė transformacija: 1990-1997 – Vilnius, 1999, p. 137-187;
37. Maniukaitė G. Visuomenės silpnieji ir atstumtieji: vertybių konflikto ypatumai Lietuvoje – Filosofija. Sociologija. 2007. T. 18. Nr. 2, p. 48;
38. Maslow A. H. Motyvacija ir asmenybė – Vilnius: Apostrofa, 2006, p. 55;
39. Matulionis A. V., Kasparavičienė V., Kocai E. Lietuvos socialinė struktūra – Vilnius: firidas, 2005, p. 98-109;
40. Medicinos enciklopedija – Vilnius, 1991, p. 38, p. 305;
41. Mikulionienė S. Socialinė atskirtis: sąvokos samprata ir vartoseną Lietuvoje – Socialinis darbas 2005 m. Nr. 4(2), p. 28;
42. Nissen J. F. Nematomas dramblys – Printed in Denmark, 1997, p. 47;
43. Paliduskaitė J. Viešojo administravimo etika – Kaunas: Technologija, 2007, p.200;
44. Praspaliauskienė R. Nereikalingi ir pavojingi: XVIII a. pabaigos – XIX a. Pirmosios pusės elgetos, valkatos ir plėšikai Lietuvoje – Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2000, p. 12;
45. Praspaliauskienė R. Nereikalingi ir pavojingi: XVIII a. Pabaigos – XIX a. Pirmosios pusės elgetos, valkatos ir plėšikai Lietuvoje – Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2000, p. 12;
46. Rytų Lietuva: visuomenės ir socialinių grupių raida bei sąveika – Vilnius, 2002, p. 167;
47. Skurdo būklės Lietuvoje 2001 metų pranešimas – Vilnius, 2001;
48. Socialinės paslaugos vilniečiams – Atviros Lietuvos fondas, 2005, p. 13-22;
49. Socialinis pranešimas 2005-2006 – Vilnius: socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2006, p. 17-88;
50. Socialinis pranešimas 2005-2006 – Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2006, p. 17-116;
51. Sutton C. Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija – Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija, 1999, p. 58-59;
52. Suslavičius A. Socialinė psichologija – VU, 1998;
53. Vosyliūtė A. Vargetos: ieškant gyvenimo sąlygų ir savęs – Socialinis darbas 2005 m. Nr. 4(2), p. 38;
54. Zaicev S. Socialinio sektoriaus ekonomika – Vilnius: Technika, 2007, p. 55-58;

55. Zaleskienė I. Pilietinio ugdymo socialinė dimensija – Vilnius: Regioninis pilietinės edukacijos centras, 2004, p. 113;
56. Žalimienė L. Socialinės paslaugos – VU, 2003, p. 65-147;
57. Žmogaus socialinė raida – Vilnius: Homo liber, 2001, p. 103;
58. Žukauskienė R. Kriminalinio elgesio psichologija – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006, p. 287-303;
59. Асмолов А. Г. Психология личности – Московский университет, 1990, С. 190;
60. Бобнеба М. И., Шорохова Е. В. Психологические механизмы регуляции социального поведения – Москва: Наука, 1979, С. 220;
61. Козлов А. А. Социальная работа: введение в профессиональную деятельность – М.: Логос, 2004, С. 68;
62. Российская педагогическая энциклопедия. В 2 т./Гл. Ред. В. В. Давыдов. – Москва: Большая энциклопедия, 1993.т.1;
63. Социальная энциклопедия. – Москва: Большая Российская энциклопедия, 2000, С. 35;
64. <<http://www3.mruni.lt/lt/soc.htm>> 2008-04-13
65. <http://images.katalogas.lt/maleidykla/Fil62/Fil_053_062.pdf> 2008-03-10
66. <<http://www.sociumas.lt/Lit/nr14/benamiai.asp>> 2008-04-15
67. <<http://www3.mruni.lt/padaliniai/leidyba/Socialinis%20darbas/soc5.doc>>2008-03-10
68. <<http://www.vpsc.lt/plstatistika.htm> > 2008-05-15
69. <<http://www.vilnius.lt/strateg2005/1aforma.doc> > 2008-05-15
70. <<http://vmc.ppf.ktu.lt/etika.html> > 2008-04-16
71. www.socmin.lt
72. www.vilnius.lt
73. www.sociumas.lt

SUMMARY

Janina Kulienė

Master's Thesis

THE OPPORTUNITIES FOR SATISFYING THE SOCIAL NEEDS OF CLIENTS OF KIP HOUSE

The object of the investigation: to assess the opportunities for satisfying the social needs of clients of kip house in Vilnius City. Pursuing the object, the following tasks were set:

- to identify the factors that predetermine homelessness of clients of kip house;
- to disclose the social needs of clients of kip house.

On the investigation, the method of quantitative research was applied. It was expected to identify the causes of becoming of the clients of kip house homeless and the social needs of them required for self-assistance using the semi-structured interviewing. It was tried to identify the opportunities for satisfying the social needs of clients of kip house in course of joint analysis of the results of the interviewing under the questionnaire and the documents.

The investigation was carried out in January-February 2008. Homeless persons provided with social care and short-time social protection services at Vilnius City kip house that applied for a short-time social care services were interviewed. It was important to elucidate whether opportunities for satisfying the social needs of clients exist at the kip house. The persons under investigation were 5 males and 4 females residing at the kip house. The semi-structured interview was formed of 34 questions – 11 closed and 23 open questions.

The principal conclusions:

- Homelessness is not only a lack of lodging. It is a very complicated social and economical problem, its causes and consequences involve many spheres of public and private life. A person can lose the apartment for various causes, such as losing the job, personal degradation or health problems.
- Long-term unemployment provides the highest risk for functioning of the household and the individual.
- Alcoholism is a frequent phenomenon among residents of the kip house: they are persons having lost the lodging, health and links with their kin.
- Health care and homelessness are directly bound with poor health status of persons that reside in streets.
- Social works present one the principal measures to overcome poverty.
- The kip house provides opportunities for satisfying the social needs of homeless persons, such as safe lodging for night, consulting and mediation in reconstructing

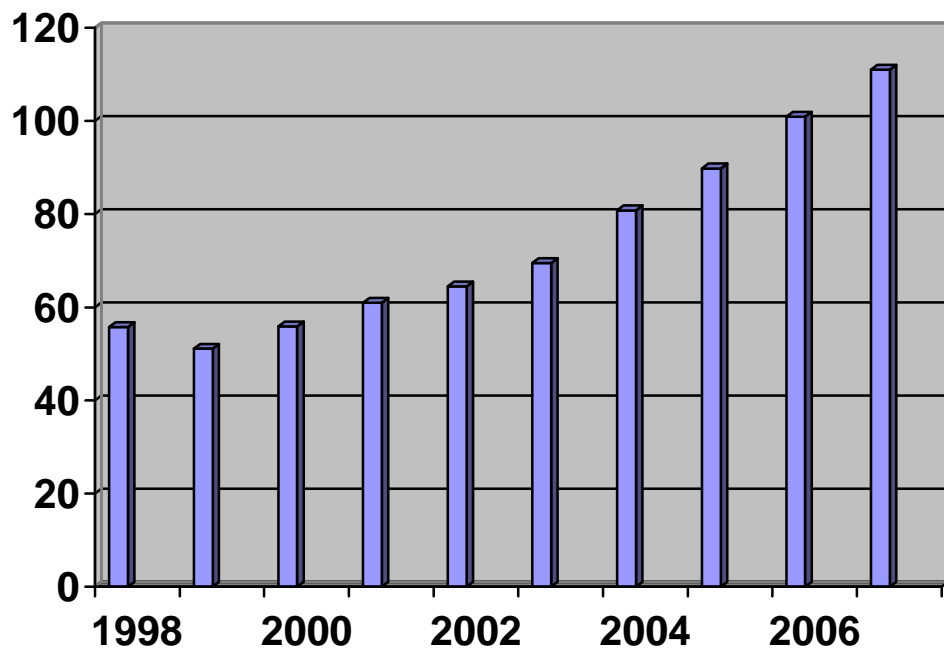
the social links with next of kin, employment, settlement the problem of acquisition of lodging as well as health problems.

PRIEDAI

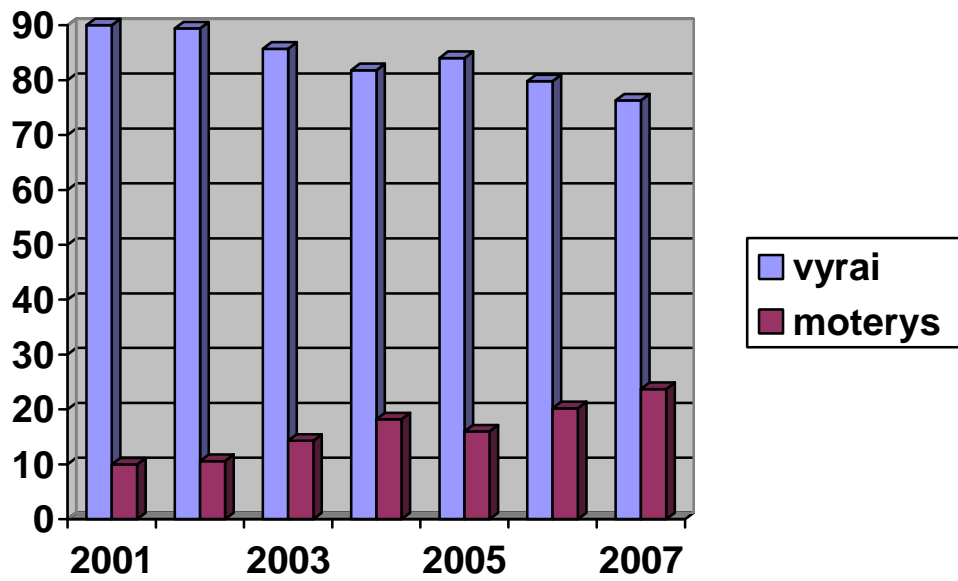
Nakvynės namų klientams taikyto interviu klausimynas

Klausimų tikslas	Klausimai
1. Klientų demografinės padėties analizė (įskaitant sveikatos būklę).	1. Kokia Jūsų tautybė? 2. Koks Jūsų išsimokslinimas? Koks Jūsų tėvų požiūris į išsimokslinimą? 3. Koks Jūsų amžius? 4. Kokia Jūsų šeimyninė padėtis? 5. Ar mokate lietuvių kalbą? 6. Ar turite sveikatos problemų? 7. Ar turite žinių apie sveiką gyvenimo būdą? 8. Ar Jūsų sveikatos būklė turi įtakos socialiniam funkcionavimui?
2. Klientų užimtumo ir nedarbo problemų tyrimas.	1. Ar turite darbą, užimtumą? 2. Kokia Jūsų specialybė? 3. Koks Jūsų bendras darbo stažas? 4. Kokia Jūsų atleidimo iš paskutinio, buvusio darbo priežastis? 5. Ar tapus bedarbiu Jums buvo pasiūlytas darbas? 6. Jūsų asmeninės pajamos per mėnesį?
3. Žalingų įpročių poveikio klientų benamystei ištyrimas.	1. Ar turite problemų dėl alkoholio vartojimo? 2. Ar turite problemų dėl narkotinių medžiagų vartojimo? 3. Kaip Jūs galvojate, ar labai paplitęs alkoholizmas tarp žmonių, neturinčių nuolatinės gyvenamosios vietos? 4. Kaip Jūs galvojate, ar labai paplitusi narkomanija ir kvaišalų vartojimas tarp žmonių, neturinčių nuolatinės gyvenamosios vietos tarpe?
4. Teistumo pasekmių įtakos klientų benamystei ištyrimas.	1. Ar teko nakvoti gatvėje? 2. Ar atsimenate, kada paėmėte pirmą kartą svetimą

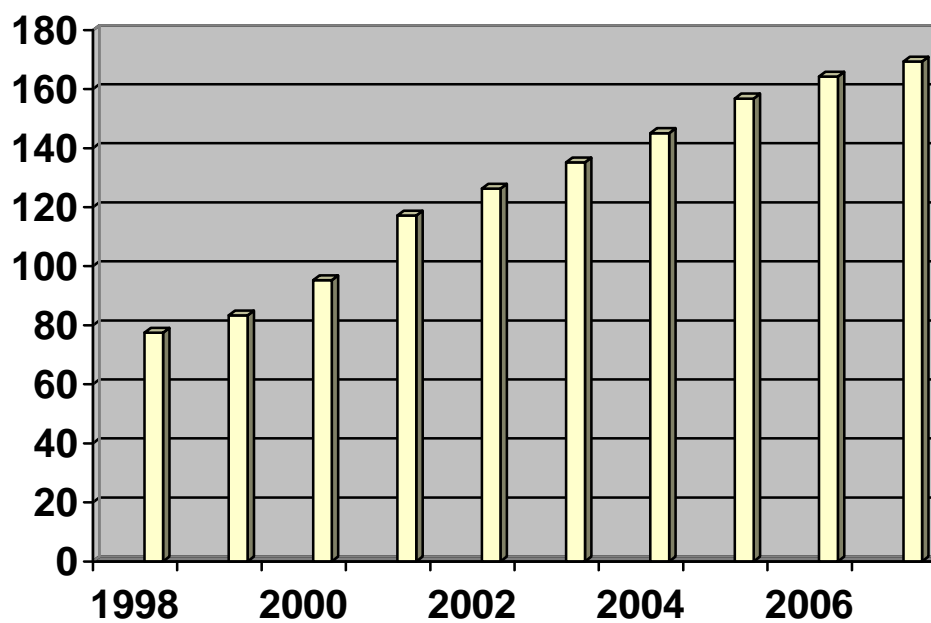
<p>5. Priežasčių, lemiančių klientų benamystę, analizė.</p> <p>6. Klientų ryšių su artimaisiais nustatymo analizė.</p> <p>7. Klientų socialinių poreikių tenkinimo galimybių nakvynės namuose nustatymo tyrimas.</p>	<p>daiktą?</p> <p>3. Kokie Jūsų santykiai su artimaisiais?</p> <p>4. Ar buvote teistas?</p> <p>1. Iš kur atvykote?</p> <p>2. Dėl kokių priežasčių netekote gyvenamosios vietos?</p> <p>3. Ar Jūs jaučiatės diskriminuojamas visuomenėje?</p> <p>4. Ar turėtų savivaldybė imtis kažkokių specialių priemonių žmonių be nuolatinės gyvenimo vietos daliai palengvinti, aprūpinti gyvenamuoju plotu?</p> <p>5. Kiek laiko neturite gyvenamojo ploto?</p> <p>1. Ar turite šeimą, artimą žmogų, draugą?</p> <p>2. Iš ko gavote pagalbą sunkiu Jums momentu?</p> <p>1. Kokios norėtume pagalbą nakvynės namuose?</p> <p>2. Ar norėtume, kad padėtų socialiniai darbuotojai?</p> <p>3. Ką norėtume pakeisti savo gyvenime?</p> <p>4. Kokio pobūdžio paramą Jūs norėtume gauti?</p> <p>5. Jeigu Jūsų nepatenkina nakvynės namų darbas, tai ką reikėtų keisti?</p>
--	---



**Ligotumo alkoholinėmis psichozėmis dinamika Lietuvos Respublikoje
1998 – 2007 m. (100 000 gyv.)**



Nakvynės namų klientų dinamika pagal lytį 2001-2007 m. (procentais)



Ligotumo narkomanijomis dinamika Lietuvos Respublikos

1998 – 2007 m. (100 000 gyv.)